

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Georg Scherer: Křesťanská vojenská kázání, k tomuto času
válečnému proti Turku velmi příležitost (1596, Litomyšl).

Edice a komentář.

Georg Scherer: Křesťanská vojenská kázání, k tomuto času válečnému proti
Turku velmi příležitost (1596, Litomyšl). Edition and commentary.

Magisterská diplomová práce

Bc. Dominika Novotná

Česká filologie

Vedoucí práce: Mgr. Jana Kolářová Ph.D.

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Osíku dne 2. 5. 2020

.....

Chtěla bych na tomto místě poděkovat paní Mgr. Janě Kolářové, Ph.D., za vedení této práce, cenné rady a připomínky a především za osobní a vstřícný přístup. Děkuji také mé rodině za trpělivost a podporu.

Obsah

Úvod.....	5
Křesťanská vojenská kázání.....	6
Ediční poznámka	37
Doprovodný komentář.....	59
Závěr.....	66
Anotace.....	68
Resumé	69
Použitá literatura	70

Úvod

Cílem této diplomové práce je edičně zpracovat raně novověké dílo jezuita Georga Scherera *Křesťanská vojenská kázání, k tomuto času válečnému proti Turku velmi příležitostá*, které bylo vydáno na konci 16. století v Litomyšli u tiskaře Ondřeje Graudence.

O díle, které budeme v této práci editovat, se ve své publikaci *České literární baroko* zmiňuje několika slovy Josef Vašica: „... ,křesťanské vojenské kázání“, držené na královském zámku v Prešpurku v Uhřích r. 1594 bylo zčeštěno již roku 1596 děkanem jindřichohradeckým Václavem Brosiem, ...“¹ Podobnou krátkou poznámku bychom mohli nalézt i v dalších odborných publikacích, ovšem nikde se neobjevují žádné další poznatky o tomto raně novověkém spisu. Neevidujeme ani dřívější pokusy o zpracování tohoto kázání.

Stěžejní částí této práce bude tedy edičně zpracovat zvolený text. Přitom budeme postupovat podle transkripčních zásad formulovaných Josefem Vinterem, Ivanem Šťovičkem či Jiřím Daňhelkou. V případě potřeby budeme také nahlížet do edic raně novověkých děl, které byly zpracovány Jiřím Justem, nebo Hanou Bočkovou.

Všechny provedené změny a zaznamenané poznatky uvedeme v ediční poznámce. Věnovat se zde budeme jak úpravám grafickým, tak těm z oblasti hláskosloví a tvarosloví.

Text bude opratřen také slovníčkem pojmů, u kterých by dnešní čtenář již nemusel znát jejich význam. Pojmy, které bude dle našeho uvážení třeba objasnit, budou uvedeny ve vysvětlivkách.

Na závěr bychom chtěli v doprovodném komentáři představit osobnost autora tohoto díla Georga Scherera a také překladatele spisu Václava Brosia. Pozornost bychom chtěli zaměřit i na samotné kázání a obsah jeho jednotlivých částí.

---

¹ VAŠICA, Josef. *České literární baroko: příspěvky k jeho studiu*. Praha: Atlantis, 1995, s. 322.

[#1] Křesťanská vojenská kázání,
k tomuto času válečnému
proti Turku velmi příležitá, nejprve
v německé řeči vydaná od
Jiřího Šerera S. J. theologa, a
nyní na česko přeložená od
K. Václava Brosiusa, děkana a faráře v Hradci
Jindřichově.

A předně věrné napomenutí, že křesťané nemají se Turku poddávati, než rytířsky proti němu bojovati. Proti nynějším některým všetečným vrtohlavům, kteříž nezakusivši nejukrutnějšího machoměského jha, bezbožně tlachají, že by nám již bylo lépe pod Turkem bydleti a pokoje užívati, nežli pod křesťanskou vrchností a nezčislnými těžkostmi a daněmi obtížení býti, k vejstraže učiněné.

I. Machab. I.

In diebus illis exierunt ex Israel filii iniqui, & suaserunt multis dicentes, eamus & disponamus testamentum cum gentibus, quae circa nos sunt, etc.

V těch dnech vyšli z Izrahele synové zlostní a mnohé namluvili řkouce: poďme, učíňme smlouvu s pohany, kteříž okolo nás jsou.

Vytištěno
s povolením vysoce důstojného a osvíceného
knížete a pána, pana Zbynka, etc.,
arcibiskupa pražského.

[#2] *Cur datur ah Sanctum canibus? Cur unio porcis?
Trux Geta Christiadam, cur populatur agros?
Ergo viri fortes, quibus est in pectore virtus
Auxiliatrices, obsecro ferte manus.
Si in vobis pietas, divini si quis amoris
Zelus, & afflictiae relligionis amor*

*Protinus in sacrum bellum date nomina vestra,
Et iusta Austriaci castra subite ducis
Dum spirant artus, superest dum gutta cruoris
Nemo pedem referat de statione sua.
Vos manet insigni celebris cum laude triumphus,
Te manet interitus perfida barbaries.²*

[#3] **Vysoce urozenému pánu,
panu Adamovi z Hradce, na Hradci,
Hluboké, Telči a Polné, Jeho Milosti císaře římského
Tajné radě, komorníku a Nejvyššímu purkrabímu
Království českého etc., pánu mně milostivě příznivému,
Jeho Milosti od Pána Boha podle duše i těla hojného
požehnání a rozmnožení ve všem, ponížene
vinšuje a žádá.**

V ysoce urozený a milostivý pane, tato kázání z jazyku německého do našeho českého proto jsem přeložil, že k tomu nynějšímu času válečnému proti Turku jsou velmi příležitá a potřebná a pěkně s tím na slavnem obecném tohoto království sněmu o pokání, modlitbách bezškodným vojákův skrze zemi tažení učiněném nařízení a na to vyšlým od Jeho Milosti císařské mandátem a poručení se srovnávají. Neb velmi mocně k modlitbám svatým a pokání vůbec všecky napomínají, lidu také válečnému naučení dávají, jak k domácím pokojně v ležení pobožně, střízlivě, šlechetně a čistotně se chovati, a v potejkání proti nepříteli srdnatou a udatnou myslí neustupně jako skala státi a bojovati mají. A v pravdě jestli kdy toho všeho potřebí bylo, nyní jest. Nebo jako voda prudká, když má překážku, že svého volného toku míti nemůže, ovšem spátkem postupuje, však tak se vzhůru dme a vypíná, že potom jako ouhrnkem vší silou na to se valí, co jí v cestě leží, vyvra[#4]cuje to, potírá a svobodný pas sobě proráží. Nápodobně Turek, že v předsevzetí svém minulého i předešlého roku jimžto umínil, byl jako pojednou ostatek země Uherské, k tomu Rakousko i Moravu, ano všecko

---

² Překlad viz Ediční poznámka (Latinské pasáže).

křesťanstvo sežrati a pohliti, nejednu měl překážku, vzláště to slavné a udatné kníže sedmihradské, kterýž se za nás proti Turku jako pevná zed a tak mužně postavil, že ten v věku i zlostí zastaralý nešlechtník, Sinan baše, spátkem chtěj neb nechtěj ustoupiti, ano strativ množství tisíc znamenitých vojákuov a k tomu Muldavskou a Valašskou zemi, hanebně hřbet ukázati a utéci musil, a snad velikým hořem scepeněl a čertu duši dal. Takovou, pravím, Turek maje v svém krvavém předsevzetí překážku, co nyní činí? Jedině že se více vstěká, zlobí, nadejmá a sebrav svou všecku sílu jako mocí bezpochyby na Sedmihradsko předně tříti, a tak násilně k nám, svobodný pas sobě proraziti, usilovati bude, aby své ukrutenství na všecky strany co nějaké vody rozliti mohl. A tohoť mu skutečně brániti máme. Předně ovšem obrácením se ku Pánu Bohu a hněvu jeho velikého, však spravedlivého, proti nám skrze pokání, svaté modlitby, posty, almužny, krocením potom, pak stálým mocným válečným odporem. Nebo jako my bez pomoci Pána Boha sami z sebe nic nemůžeme (Žalm 126.), tak Bůh, ač by mohl bez nás nepřátely naše a jména svého potříti, však chce, abychom i my, to seč můžeme býti, k tomu přičiňovali, a tak vedle pomoci jeho svaté rady, rukou, zbraní, střelby a jiných zevnitřních prostředkův proti nepřátelům užívali. Ale že již nejední nadíle pro veliké daně, nadíle pro nekřesťanské křesťanských [#5] krygsmanů loupeže a drancování, nerádi o válce proti Turku slyší, směřující k tomu, aby raději jakéž takéž příměří s Turkem učiněno bylo. Ale kdy s kým Turek bez svého fortele příměří jaké činil? Kdy jest je komu zachoval? Neb nehledajíc jiných dalekých příkladuov pod příměřím, které leta 1584 mezi Rudolfem II., křesťanským císařem a pánem naším, a mezi Murátem III., tureckým císařem, smlouveno bylo až do let osm. I hned téhož leta 1584 do desíti tisíc Turků přes hranice do Bránska vpadše, znamenitých škod pálením, loupeží a zajmem lidí nadělali. Opět leta 1587 též učinili. Léta 1588 zase do Horních Uher přes 11 tisíc Turků i s polní střelbu až k Siro se pustili, ač po každé s pomocí Pána Boha od našich byli přemoženi a pobiti, že netoliko nic z loupeží odnésti nemohli, nýbrž i to, co s sebou přinesli, tu nechati s hrdly museli. V čerstvé paměti zůstává, co se nedávno v Charvátech při klášteře Siseku zběhlo. Takové teda jest příměří turecké, že pod nim nicméně okolo sebe všecko jako rak zžírá a sobě podmaňuje, když se mu líbí, vida svou příležitost dokonce je ruší a vypovídá.

Nyní pak při Turku příměří hledati, a neb za peníze koupiti, co by bylo jiného jedině více ho proti sobě vzbuzovati a posilňovati, neb by on to ne k ctnosti naší křesťanské, ale k lénivosti aneb raději k strachu a zoufání nad sebou připisoval, a tak víceji nás sobě zlehčoval a nad námi se potřásal. O takovém příměří a pokoji pěkné jest ono propovědění: *Bello quo libet funestior, pax est superba et negligens, etc.* Pokoj a příměří plné pejchy, potupy a lehkosti jest mnohem nežli válka škodlivější. A co víceji proti nám Turka nadej[#6]má a nás u něho zlehčuje, jako když se mu o pokoj a za ten ještě nejistý modlíme a penězi jej uplacujeme? Nebo on to nám tak vykládá, že ani srdce, ani možnosti nemáme jemu se brániti a odporovati.

Jiní ještě hruběji teší a jako by již po všem bylo, z zoufalství nestydí se tlachati, že by lepeji bylo Turku jednou se poddati, nežli ustavičným jeho na se očekáváním, strachem vadnouti a schnouti, vzláště poněvadž Turek ty, jenž se mu poddávají, když mu jednom poplatky uložené vypravují, ve všem při pokoji zanechává. Ale těm není potřebí tuto odpovídati, neb budou-li bedlivě Spis o služebnosti neb poddanosti turecké čísti a vážiti, mám za to, jestli jednom jediná pravá křesťanská žila v nich jest, že usoudí, že křesťanům mnohém lépeji, chvalitebněji a před Pánem Bohem záslužněji jest až do toho posledního halíře proti Turku vynaložiti, ano, až do poslední krůpěji krve jemu odporovati, nežli se mu z babského strachu poddávati. Necht' jest teda pravda, co onen pověděl: *Nulla salus bello est pacem te poscimus omnes, etc.* Ač není žádného potěšení, žádného zisku při válce, než všem milý užitečný a žádostivý jest pokoj, však když pokoj jináče míti nemůžeme, jediné skrze válku, tehdáž válka jest potřebná.

Že pak před Turkem ani bezpečnosti, ani stálého pokoje jinším prostředkem krom války nelze nám míti, protož sama potřeba nás k tomu žene a nutí, vší mocí válečnou a to stále a bez přetrží jemu odporovati, až by s pomocí mileho Pána Boha od nás zemdlen a přemožen byl. Jakž pak od dobré a spravedlivé pře a šťastného počátku můžeme tu naději míti, pokudž je[#7]dnom předně ku Pánu Bohu, potom pak jedni k druhým, vedle povinnosti svých a těchto kázání dostatečného napomenutí, chovati se náležitě budeme i my, kteří doma zůstáváme, i tí, jenž na vojnu táhnou, že všemohúcí a milostivý Pán Bůh náš

podlé nás státi a bojovati bude, pročez všecka moc, zúřivost a vsteklost turecká klesnouti a padnouti musí. Neb bude-li Buoh s námi, kdo proti nám.

Že pak tuto mou skrovnou práci v předkládání těchto kázání Vaší Milosti připisuji a pod slavným jmenem Vaší Milosti na světlo vydávám, činím to předně, že v takových spisích obzvláštní oblíbení míti ráčíte. Potom pak aby každý, kdo by tato kázání četl a neb čísti slyšel, vida a slyše jmeno slavné Vaší Milosti, to věděl, jak velice Vaše Milost od osoby své jakožto pán křesťanský i od ouřadu, kterýž po královským přední a nejvyšší jest, při jednom každým toho žádostivi býti ráčíte, aby cožkoliv potřebně a pobožně proti Turku od Jeho Milosti císařské zřízeno a poručeno jest, všelijak držáno a zachovááno bylo.

Naposledy poněvadž mnozí pěkní příkladové, jak z Písma svatého, tak z jiných historií v těchto kázáních se přivozují o mnohých heroitských lidech, kteří v podobných válečných bězích proti nepřátelom pro obecné dobré, pro obhájení vlastí svých mnoho pracovavše, tudy od Pána Boha časného i věčného požehnání, u lidí pak neumírající pověsti dosáhli. Ty, pravím, a takové příklady, majíce před očima v těch velikých ustavičných pracech, které neřkú pro dobré a za[#8]chování tohoto království a zemí k němu přinaležítých, ale pro dobré všeho křesťanstva při Jeho Milosti císařské vésti ráčíte, měli posilnění a potěšení, že mimo časné a věčné, za to od Pána Boha požehnání slavné jmeno Vaší Milosti u všech potomkuov jako i oněch, v věčné zůstane paměti. Jsem pak té ponížené naděje k Vaší Milosti, že dotčenou jakkoliv chatrnou práci mou a ji Vaší Milosti připsání s vděčnosti milostivě přijíti ráčíte, v čem i jiným Vaší Milosti jakožto pánu a kolátoru svému milostivému poníženě poručena se činím.

Vaší Milosti

k službám volný

kaplan

K. Vácslav Brosius

děkan a farář v

Hradci Jindřichově.

[#9] **Kázání v první neděli**

postní, řečenou Invocavit, na Evangelium

svatého Matouše v 4. kapitole O d'ábelském pokušení,
učiněné v Prešpurku v Uhřích na zámku královském,
při přítomnosti Nejjasnějšího arciknížete
rakouského Matyáše etc.

Matt. 4.

Et acedens tentator.

I přistoupiv Pokušitel.

Křesťané v Pánu Bohu milí, dnešní evangelium svaté dává mi příčinu mluvit nětco o d'ábelských *tentationibus* pokušeních, před nimiž to synové lidští v tomto světě nikda pokoje nemají, a ta jsou mnohá a rozličná, jakž pak Šatanáš *mille artifex*, tisíc řemesl jest, a svá pokušení podle jednoho každého náklonnosti a přirozených vlastností, jako i podle příležitosti času výborně spravovati umí. Neb nemá nadarmo to jméno *Tentator*, Pokušitel. V tom umění jest mistr a mistr takový, že nejkú jednoho každého obzvláště, ale i celé obce, města, národy, krajiny, knížetství i království svými přeškodlivými ouklady k pádu přivesti a k nejvyšší záhubě dostrčiti muože.

Mezi pak jinými d'ábelskými pokušeními v tomto válečném běhu a času v mnohých nachází se toto, totižto že d'ábel nejednim v mysl jejich vpouští a silně vtírá, že již po nás křesťanech proti Turku jest ve[#i]ta, nic že není lepšího, abychom dadouc vším o zem a vojny zanechajíc, Turku se v služebnost poddali, za vrchnost ho a pána přijali, uznali a ctíli jeho roucho, ruce i nohy líbali, před nim padali a jako nějakému bohu se klaněli.

Toť jest ta hlavní tentací a pokušení chytrého Šatanáše, jimžto on na mnohých místech těchto časuov tluče a přivolení hledá, připovídaje podle toho těm, jenž by mu povolili, zlaté hory, jak pod tureckým jhem dobře chování, na rukou nošení, při domích a živnostech zústaveni, s manželkami a dětmi ochraňování, a tak na penězích a zboží více a více růsti a rozmáhati se budou.

Summa, Šatan ukazuje jim všechna království tohoto světa i slávu jejich, řka: to všechno dám vám, jestli padna, budete se mi klaněti.

I aby toto těžké pokušení v nás žádného místa nenalezlo, nýbrž jak by se jen drobet zdaleka ukazovalo, časně odvraceno a spátkem zahnáno bylo. Vzal sem před sebe s pomocí Pána Boha některé *motiva*, podstatné příčiny, prostředky a cesty oznámiti a vyložiti, skrze kteréžto od oznámeného nebezpečného pokušení dokonce budeme se moci osvoboditi a očistiti. Toliko hleďte mne pilně poslouchati a z tohoto kázání tak mnoho se naučiti, abyšete sebe i jiné věděli, jak těšiti a před d'ábelskými osidly se vystříhati a opatrovati. Neb ač sem té naděje, že není žádného mezi těmi poslouchači křesťanskými, jemuž by až dosavad oznámené pokušení mnoho dalo činiti. Však nemohu připovídati za žádného, aby ještě v ně upadnouti a nim lákán býti neměl, poněvadž d'ábel žádnému neodpouští, buď on mladý nebo starý, duchovní neb světský, urozený neuro[ze]ný, chudý neb bohatý, vysokého neb nízkého stavu, muž nebo žena, na každého svým pokušením sáhá až i o samého Syna Božího (o čemž v dnešním evangelium) pokusiti se směl, čemuž se jistě sluší velice diviti.

Nechť jest i to, že ty neb jiný, jak prve tak potom, od tohoto pokušení turecké služebnosti byl si a zůstaneš čist, můž býti, [ž]e znáš některého jiného dobrého tovaryše, jehož toto pokušení posedlo a na mysli spletlo, tomu budeš moci tímto kázáním z něho pomoci a zase na dobrou cestu ho přivesti, a k tomu také cíli a konci též kázání mé jest před se vzato a spraveno.

Přede všemi pak věcmi nachází se silnějšího a mocnější lékařství proti všem pokušením a zvláště proti tomuto hlavnímu o turecké poddanosti, jako jest modlitba svatá. Ta všechna pokušení zahání, pročez Kristus Pán mezi jiné prozby k Bohu Otci nebeskému i tuto položiti ráčil: a neuvod' nás v pokušení, to jest: ó Bože, rač nám dáti pomoc a milost, abychom pokušením d'áblu místa nedávali a v nich nebyli přemoženi, abychom se v pokušeních hluboce nezabředli a nedali jim nad sebou vítěziti. Není hřích pokušení trpěti, ale veliký hřích jest pokušením povolovati. Já nemohu zabrániti, aby nad hlavou mou ptáci nemohli svobodně létati, ale zabrániti jim mohu v vlasích se hnízdi. Tak nestojí to v mé moci žádných pokušení d'ábla neokusiti a necejtiti, ale to mohu s pomocí Pána Boha snadno obrániti, aby tato pokušení toho pekelného ptáka ve mně se

nevkoreňovalo, placu a zalíbení neměla, a o to voláme k Bohu Otci nebeskému, říkající: neuvod' nás v pokušení.

[#iii] Proti nadchnutí pokušení Šatanášových Pán Kristus na hůře Olivetské v zahradě ukázal svým učedníkům na modlitbu, a když Jidáš zrádce s houfem vojákův s braní a s zbrojí, kyjmi a palicemi přišel, aby Pána jali a svázali. *Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem.* Bděte a modlte se, abyste neupadli v pokušení, a tak všem tuto napomenutí se dává v tento čas války. Bděte a modlte se, abyste v pokušení neupadli a v něm nebyli pohřizeni a nezahynuli.

2 Petr 2. Věru, že Šatan svým pokušením Krista našel bdícího a modlícího, pročez také na něm nic míti a obdržeti nemohl. Nebude ani na nás míti a neobdrží nic svými osidly, vzláště lákáním k turecké služebnosti, jestli bdíti a pilně se modliti budeme. *Novit Deus pios de tentatione eripere*, dí svatý Petr. Víť Bůh, jak pobožné z pokušení vysvoboditi.

1 Krá. 13. David času jednoho od krále Saule, odpovědníka svého a nepřítel na smrt, tak byl obtížen a zavřín, že zoufal, aby mohl z rukou Saule ujíti. *Desperabat se posse evadere a facie Saul.*³ Nebylo tuto bez těžkých pokušení, bezpochyby že ďábel přistřeloval a Davida k tomu vedl, poněvadž vidí, že již po něm veta, aby se jednom tím spíše Saulovi poddal. Ale David neučinil toho, než modlil se a složil svou naději k Pánu Bohu, kterýž ho z te těžkosti nejvyšší nepřítel vysvobodil. Neb když se Saul domníval, že již má Davida v leči, i přiběhl kurýr a pošta oznámil Saulovi, že Filistínští vpadli do země, protož nemeškaje, aby táhl a je z země vyhnal. I nechal Saul Davida při pokoji a táhl proti Filistínským. Jakž pak David za to své předivné vysvobození na poděkování [#13] Pánu Bohu pěkný žalm složil, v němž světle oznamuje, jak se v té ouzkosti modlil a Pán Bůh ho uslyšel a z téhož pokušení a všeho nebezpečství milostivě a předivně vysvobodil.

Nápodobně i my nemáme se nepříteli poddávati, bychom pak od něho vůkol obehnáni byli, ale tím více k Pánu Bohu volati, aby nás od takového pokušení zprostiti ráčil. Oni Betuliánští v tvrdém obležení na tom byli, zůstali se s manželkami, dítkami i městem Holofernusovi poddati, jestli by jim v pěti dnech pomoc nepřišla a nepřítel odsazen nebyl, ale Judit trestala je proto, pravíc, že to

---

³ 1. Samuelova 23.

jejich předsevzetí ne[n]í, než Pána Boha pokoušeti, napomenula jich k stálosti v modlitbě a uznání svých hříchuov a přestoupení. Jest teda ten první a nejlepší prostředek všeliká pokušení a vzláště to hlavní o tureckém jhu daleko skrze modlitbu svatou zaháněti.

II.

Druhé: Kdo jednom jedinkou krůpějí křesťanské krve v sobě má, nemá na věky na tureckou služebnost pomysliti. Nebo kteří křesťané Turku poddáni jsou, musí k vylévání krve křesťanské proti svému svědomí rozličnými spůsoby pomáhati. Předně dodáváním peněz a statku ku pomoci té krvavé vojně, kterou Turek proti nebohým křesťanům vede. Není-liž tobě za slušnější v Boha a přede vším křesťanstvem chvalitebněji dávatí něco tvých peněz na pomoc k vylévání krve turecké nežli křesťanské, ano, kde pod křesťanskou vrchností jeden peníz z nevole k válce proti Turku dáváš, musil by v turecké poddanosti deset dáti a vyčít[14]sti k válce proti křesťanům a ještě na tom dosti není, musil by pod jhem tureckým, neřku *nervum belli*, to jest peníze dávatí, nýbrž potahem tvým, volmi neb koňmi špíže, profanty, s[1]řelbu, koule, prachy dovážeti, musil by příkopy šance proti křesťanům kopati, musil by křesťany prozrazovati a jako na masné krámy obětovati, musil by Turkům kdybykoliv proti křesťanům táhli aneb štráfem vypadli, svobodný a bez překážky pas a průchod dáti, ano, když Turek poroučí, musel by ty poplatníky turecké proti svým domácím víry vlastní tvé ruky předvrhnouti, v bitvách a šturmích předni býti tak, že mnohdykrát my křesťané na křesťanech Turku poddaných, které on vedle sebe proti nám vede, až do ustání se ubíjíme, a potom teprva čerstvý houf pravých Turkův nasleduje.

Křesťanští řemeslníci pod Turkem musí všech svých řemesl, jimiž se naučili, proti křesťanům užívati: puškáři, tí oheň a veliké koule proti křesťanům metají, pancířníci a platnýři opatrují Turky pancíři a peklhauby, dělolicí, ručníkáři, šiftáři střelbou a ručnicemi, hlavníkújci, mečíři šavlemi, pobodcí, kováři a zámečníci pouty, hrdelními kruhy, řetězy, koulemi velikými, zámky, do nichž nebozí zajatí křesťané ukováni byvají, provazníci provazy a knoty, vostružníci vostruhami. Pracháři prachem, tesáři mosty, loďmi, blokhaupy a summou téměř všickni řemeslníci bývají nucení ku pomoci mordův křesťanských.

Ano, co žalost nad žalostí jest, Turci berou desátek z synův křesťanských a ty v věcech válečných cvičí, potom za janitšáry vysazují a obyčejné ty [#15] křesťanské dítky sou nejvybornější jadro tureckých vojákův proti křesťanům, a kteří nejvíce své ruce v krvi křesťanských dítek myjí. Kde pak ten desátek děti křesťanských nepovstal k tomu předsevzetí, mnohem vícejí dítek bývá ukradáno a potaji zavedeno, nežli by jich desátek přinesl, jakož pak v těch toliko poplatních vesnicích při jezeru Belaton v Uhřích, a to jednom této zimy přes dvě stě dítek křesťanských od Turkuov a Tataruov tejně podskočeno a zavedeno bylo, a co se jinde stalo.

Mnozí také z poddaných Turku křesťanův berou od Turkův peníze a dobrovolně vedle Turkuov proti křesťanuom táhnou a pomáhají jich mordovati. Jestli teda možně, aby opravdový křesťan, kterýž Boha má před očima a žádostiv jest spasení, Turku dobrý svědomím sloužiti a jeho nesnesitelnému tyranství a jhu měl a mohl poddati. A co se domníváš, že je tak malá věc krev křesťanskou vylívati a neb k tomu pomáhati? Krev křesťanská není krev psí a neb svinská, krev křesťanská jest horká a hoří na tvé bídné duši na věky, krev křesťanská volá k nebi na pomstu bez přestání a kdokoliv skrze tureckou služebnost dává se v tovaryžství Turkův, vrahův křesťanských, ten bere na své hrdlo všecku nevinnou krev, která již přes devět set let až dosavad, na všech stranách světa, od Turků vylita byla, až do dnešního dne se vylívá, a co ji ještě vylito bude, všecka ta krev přijde na tebe a na tvé syny, činíš se oučastníkem všech mordův křesťanských, kteří se od Saracenuov, Turkův a Tatarův konají, nebo skrze poddanost tureckou býváš učiněn s nimi jedno *corpus*, jedno tělo, [#16] tak že co oni zlého páchají, to též tobě, jakožto jednomu oudu jejich, se přičítá.

Tu teda tak přeobtěžnou a svědomí se dotýkající věc připustil k srdci nyní panující kníže v Sedmihradské zemi, pan Zikmund Batory z Somly, a na tom se konečně zavřel, dále se v žádnou poddanost aneb společnost s Turkem se nedávati, nýbrž obrátil se a připojil k Jeho Milosti císařské a vši Říši římské, s námi již a podle nás křesťanův proti Turku, a ne s Turky a vedle nich proti křesťanům státi umínil, nelitujíc v tom ani hrdla, ani života, ani zemí, ani lidí. To též činí obojí Valachia, t. Muldavská a Záhorská země.

Mat.
23.

I poněvadž tí, kteří prve v tureckém puntu a závazku byli, nemohli již délejší na svých dušech to přetěžké břímě krve křesťanské snést, jak mnohem ménějí tí, jenž ještě na svobodě jsou, své svědomí služebností tureckou obtěžovati, v šanc sázeti a nevinném křesťanské krve prolitím pro samý a ten ještě nejistý časných věcí užitek poškvřňovati mají, však sám Spasitel náš dí: Co jest platno, by pak člověk veškeren svět zejskal a podle toho škodu na duši trpěl.

Čistotné svědomí má více nežli všecek svět, všecko zboží, poklady a bohatství váženo býti. Onomu bratrobíjci Kainovi veškeren svět byl ouzký, zoufal na Božím milosrdenství pro jediný mord, tak Jůdas Škaryotský sám se oběsil a rozpuk se proto, že nevinnou krev zradil. Tak hrozné skončení vezmou tí, kteří nejednoho křesťana než mnohé hubí, prozrazují a hanebně mordovati pomáhají. O jakou ouzkość a tesknost míti budou při poslední hodině, jak je ten kousavý červ žráti, jak svědomí trápiti, na ně žalovati a je přesvědčovati bude.

[#17] A protož, ó věrný křesťane, varuj se, varuj, pravím, před tou nekřesťanskou služebností, neobtěžuj se ani vlastními, ani cizími hříchy, pomni na tu poslední svou hodinku, rozpomeň se, že jediný toliko jest Bůh, jediné zmrtvýchvstání, jediný poslední soud, jedno peklo a zatracení, neber na se toho přísného soudce všeho světa strašlivý hněv, dej sobě s tou poddaností tureckou a křesťanskou krví radějí pokoj.

III.

Třetí: Synům Božím a věřícím nikda se dobře nevedlo pod jhem a služebností nevěrných, vždycky když se pod ně dostali, jako by jim o hrdlo šlo, odtud zase usilovali, aniž přestali k Bohu volati za vysvobození, až je v modlitbách jejich uslyšel.

Tak synové izrahelští volali k Bohu, když pod panováním pohanův bydlívali, jak pod Syrskými osm let, pod Moábskými osmnácte let, pod Kánánejskými dvadeceti let, pod Madiánskými sedm let, pod Amonitskými osmnácte let, pod Filistinskými čtyřidceti let, pod Nabochoodonozorem a Chaldejskými dvadeceti let a vzláště pod faraonem 400 let, nepřestávali žádati Vykupitele, kterýž by je od poddanosti nevěrných pohanských tyranův vysvobodil, jakž pak milosrdný Pán Bůh každého času nad nimi se smiloval a

poslal jim *salvatores*, jak je Písmo svaté jmenuje, spomocníky a spasitele, kteří nepřátely přemáhali a od jejich nesnesitelného břemene Izrahelské sproštovali.

Jud. 3.

Ne méně, ano, mnohém víceji vzdychají a volají k Bohu s pozdviženými rukami o vysvobození naší spolu bratří, spolu sestry a spolu věřící, jenž [#18] pod Turkem bydlejí a od něho více utiskání, potlačeni a strápeni jsou nežli před časy oni Izrahelští od svých nepřátel, nebo turecká služebnost mnohem horší jest a těžší, nežli faraona, Syrských, Moábských, Amonitských, Kánanejských, Madiánských, Filistinských, Chaldejských aneb Babylonských služebnost a poddanost byla. Jak mnoho tisíckrát toho želejí Řekové a mnozí jiní národové, krajiny a království, kteří se tak lehce bez uvážení a rozmyslu tomu krvavému psu a tyranu oddali, jak často proti sobě sami plijí, jak často se v svých hlavách drbí, jak ty proklínají a zlořečí, kteří je k tomu radou i skutkem vedli, jak často spínají ruce své ke všemu křesťanstvu s upěním a plácem srdečným, žádajíce, aby aspoň již jednou k tomu se přičinili a je od toho barbarského a tyranského panování vytrhli a osvobodili. Jak jednom slyší o nějakém vítězství křesťanuov, tak i hned radují se a berou tu potěšitelnou naději, že křesťané po témž vítězství postoupají a až k jejich vysvobození dotíráti budou. A byť milý Pán Buoň nětco málo štěstí a prospěchu proti Turku nám popřítí ráčil, není pochybné, že by tí křesťané pod Turkem sami se pozdvíhli a Turky jako psy pobili. Takové hoře a soužení mají pod jeho regimentem a správou.

Zjev. 3.

Poněvadž pak tí, jenž pod Turkem každodenně se svíjí, svírají, podlezuji a jak mohou, shejbají nejvyšším toužením a srdečnou žádostí ve dne i v noci, odtud myslí, jestli možné, aby se našel tak bláznivý a pošetilý, který by svou svobodu od sebe dáti a sebe do tak tvrdé služebnosti oddati chtěl? Ó ne, ne, ale raději *Tene quod habes ut nemo accipiat coronam tuam*, to jest – [#19] drž to, co máš, aby žádný nevzal koruny tvé. Drž se silně, ó přeslavná Koruna uherská, nédej sobě Turku korunu vzíti a na jeho hlavu postaviti. Držte se silně, ó vy křesťané, kteří blízko s Turkem mezujete, držte se silně a přestávejte na křesťanských potentátích a vrchnostech, jen na to nemyslte, abyšte se lépe pod Turkem míti mohli, přivinete-li se k ním, uhnete se snad před louží a zatím všema čtyřmi do bláta upadnete.

Nechtějte skusiti s svou škodou, jaký jest rozdíl mezi Kristovou a křesťanskou vrchností služebností a mezi machométánskou poddaností, nedopouštěj, aby toho měl kořtovati. *Faelix quem faciunt aliena pericula cautum*. Šťastnější jest ten, který se umí cizím neštěstím káti. Tí, jenž nyní pod Turkem jsou, obojího skusili, křesťanského i tureckého panování. Pros ty Pána Boha, aby tě zbavil takového skušení, jakž někdy Židům hrozil, že budou sloužiti králi egyptskému: *Servient ei ut scian[t] distantiam servitutis meae et servitutis terrarum*: Budou mu sloužiti, aby poznali rozdíl služebnosti mé a služebnosti království zemského, to jest majíc

2 Paral.

12.

Tim způsobem Řekové a jiní národové, kteří se před časy Turku poddali, až příliš jeho panování zakusili, pročez tak dychtí zase po křesťanské vrchnosti a podle toho napomínají jiné spolu bratří a svobodné křesťany k pokání, aby snad z dopuštění Božího, [#20] někdy také prostředkem nerozvázlivého, se Turku poddání, do toho místa trápení a muk turecké a tyranství se nedostali.

Luk. 16.

Rácové, kteří předešle v velikým počtu proti Turku se zdvihli u Ostřehoma a nám své město dobrovolně odevzdali, skutkem to ukazují, jak milostné jest pod tureckým panstvím přebývání, a ještě se k němu budeme dráti? Ještě po něm usilovati a vlastního neštěstí hledati?

Naše vrchnost křesťanská necht' jest, jaká chce, však předce jedinký prst Turka jest hrubší nežli našich panův celý hřbet, a když naši mrskají bičmi, tu Turek mrská strunami a železem. Necht' teda žádný potom nestojí, po čem by i hned bycha honil.

III.

Všickni křesťané, které d'ábel v tom, aby se Turku poddali, pokouší, mají na to mysliti, jak nevěrný smluv, přípovědí a přísah nezdrželivý jest nepřítel Turek, kterýž křesťanům slibu a víru nezdržuje, ano, za kratochvil a potěšení má, když je může podvésti a oklamati, co dnes mluví a slibuje, zejtra již nic není, má

na sobě způsob ďabla, neb i on těm, kteří mu chtějí sloužiti, mnoho připovídá, ale nic neplní. Neslibuje-li v dnešním Evangelium anjelsku ochranu a stráž od všelikého zlého urážení toliko, aby se Kristus z vysokosti chrámu dolů spustil?

Mat. 4. Neslibuje-li mu dáti všechna království tohoto světa a slávu jejich toliko, aby mu se klaněl? Ale nebyla než holá podvodná zaslíbení, z nichž žádné by nevyplnil a vyplniti nemohl, neb připovídal to, co v mocí jeho nebylo.

[#21] Takový paduch jest Turek, ten obyčej má, některé křesťanské obcí, lidu, krajině, království znamenité přípovědi činiti, tohoto (dí), že chce udělati králem, jiného králi nejbližším, třetího velikým pánem, toliko jen, aby se mu poddali, před nim padli, za vrchnost ho uznali a drželi a od své pořádné křesťanské, od Boha vysazené vrchnosti odpadli, a kteříkoliv tak lahodnými a zlatými slovy dadí se k odpadu a služebnosti jeho namluviti, tíť potom to skutečně poznávají a jako rukami matají, že všechno, co jim sliboval, nebylo než bez poroka smrdutá lež.

Takové nevěry a podvodu máme příklad v knize Judit, k níž Holofernes takto mluvil: *Aequo animo esto & noli pavere in corde tuo, quoniam ego nunquam nocui viro, qui voluit se[r]vire Nabochodonozori*, to jest: Buď dobré a potěšitelé mysli a nestrachuj se v srdci svém, neb sem já žádnému člověku nikdy neuškodil, který sloužit chtěl Nabochodonozorovi králi, a lid tvůj, kdyby mne nebyl potupil, nebyl bych pozdvihl proti němu kopí svého.

Jud. 11.

Pohled', jak pěkná a lahodná slova Holofernes dává Judit vdově, aby chut vzala jemu sloužiti, dává ji na rozum, kdo se Nabochodonozorovi poddává, že ten žádného ublížení, žádné škody netrpí, sedí jako v růžové zahrádce, nebesa že mu po vůli, jak chce, hrají. Ale že Holofernes v té příčině nepravdu mluvil, z toho se prokazuje, neb když se mu některé krajiny a města poddali a mluvili: i pust' od hněvu tvého proti nám, lépeji jest nám, abychom, živi souce, sloužili velikému králi Nabochodonozorovi a byli mu poddáni, nežli abychom zemřeli a zmordováni byli a větší vzali škodu všechna naše města, všechno naše jmění, všechny hory, pahrbkové, pole, stáda ovcí, koz, koní, velbloudův, všechno naše zboží, k tomu i služebníci jsou před tváří tvou, všechno nechť jest v mocí tvé, k tomu my a dítky naše budeme tobě sloužiti, toliko přijed' k nám jakožto pán pokojný a užívaj služebnosti naší po své vůli. Na takové pak ponížené ozvání a

jemu se v služebnost se vším poddání, Holofernes však nebohých těch lidí v ničemž při pokoji nezanechal, nýbrž napořád města jejich, chrámy a hrady bořil, kazil a vyvracel.

Rovně tou cestou Holofernesa Turek kráčí, mnoho slibuje, až země i lidí do svých pazourův a lapuo dostává, potom pak s nimi zachází, jak se mu líbí, činí jako ptáčník, který také sladce píská, ano, i zrnka předsejpa, až ptáčky do leče svá svábuje, jako rybář nástrahou ryby vnadí, až ji chytají, udicí požirají, a tak polapeni bývají, a potom ptáčník polapeným ptákům krky ztočuje, rybař ryby zbije a na kusy rozseká etc.

Necht' se jednom toto šetří, jak Turek měšťanům v Rábu víru zdržel, jak jest jich podle přípovědi své při statcích jejich chránil a zachoval? Jak tí, kteří z Rábu vytáhli, daného od Turka glejtu a průvodu užili? A ještě se zdá nebohým křesťanům tomu arcilháři, tak spronevěřilému tyranu věřiti, který ani přísahy, ani pečeti sobě neváží? Žádných kompaktát neb smluv nezdržuje, by nevím, jak vysoce zaklnuté a stvrzené byly, kterýž také *ius gentium*, obecně všech nárokův právo ruší, všech tyranův nevěru převyšuje, co jich koliv od počátku světa stvořeného bylo, a ještě jest, který všecka panství, jimiž nyní vládne, nejináče než [#23] skrze falše a podvody pod sebe přivedl a podmanil.

Jak jest císařství Konstantýnopolitánského dosáhl, falší a podvodem jak Trapezontského? Lží a oklamáním jak mnohá jiná království, krajiny, knížetství na sebe potáhl lstí a svodem, jak větší díl Koruny uherské sobě osobil? Lstivě a neprávě.

A protož který národ, lid, obec nechťi oklamáni býti, nechť se, jak mohou nejpilněji a nejpodstatněji, před Turkem opatrují, neb jak mnoho se může důvěřiti ovce vlku, kuře luňáku neb lišce, ryba hadu, tak mnoho věřiti se může křesťan Turku.

V.

Páté, mimo všechny jiné, lidem stavu urozených, panským a rytířským o turecké poddanosti nemá ani sníti, uvažující to, že Turek proti žádnému řádu neb stavu nenese a neprokazuje tak veliké nenávisti a zůřivosti jako proti stavům panským a rytířským, na toť on jde, jak by všecku křesťanskou urozenou krev po

všem světě z gruntu vyvrátiti a zkaziti mohl. Ohlídni se něco maličko a pozoruj, že ve všech městech a krajinách, knížetstvích a královstvích, která on křesťanům mocí vzal, aneb obmyslem dobrovolného poddání k sobě přivábil, téměř všickni staří rodové a veškeren stav urozených křesťanův od Turkův tak jsou vyhlazeni, že na mnohých místech ani jedinkého šlepeje jich nyní nepozůstává. Turek jest hned arciodpovědník a vrah křesťanských rytířův. Spíšejí on pod sebou snáší měšťany, sedláky, řemeslníky, duchovní nežli rytířstvo a panstvo, a protož nechť nefouní po tureckým panování a regimentu, s opovážením a potlačením křesťanské vrchnosti nemyslí. Siceť by se jim jistě to přihodilo, co oněm žabám, které sobě od Jupitera krále žádaly, uslyšel je Jupiter a svrhl jim veliký špalek do močidla, aby jim byl za krále, a s počátku ovšem žáby toho krále svého měly v nemalé poctivosti, neb se domnívaly, poněvadž s tak velikým hřmotem a šplechotem mezi ně se svalil, že jistě znamenitý král býti musí. Ale když král Špalek potom sebou nehejbal, než vždy na jednom místě ležel, vzaly ho v lehkost a skákaly po něm po své vůli, volajíce zase k nebi o jineho krále. Tu jim poslal Jupiter čápa, ten král, jako sluší se, mezi žabami procházel a tumloval, jedni po druhé zžirajé a s obzvláštní chutí po tlustých a břichatých žabách chmatal a lapal. Rovně tolik mají očekávati od Turka urození stavové, totižto jakž by spustíce se vrchnosti křesťanské, jemu se poddali, že by je pěkně jednoho po druhém zlupal a požral.

Nechť by jednom na to nemyslili, aby jich on vždycky nechal seděti na jejich zámcích, aneb po dlážení na pěkných koních proskakovati. Nevěřil by jim, vždycky by se obával, že by se proti němu když tehdyž pozdvihli a rozbroy v lidu stropili, protož jak přísloví jest: *Canis mortuus [n]on facit querram*, Umrlý pes nemuože kousati, obyčej má Turek povýšené a urozené sklizeti a mordovati.

Ovšem přeje jim za některý čas v nádhernosti a slávě se nadejmati, ale to nedlouho trvá. Jako ve hře a neb tragedy, na theatrum neb lešení k tomu přistrojeném, vidí se všelijaké osoby, některý jest jako král, jiný jest jako veliký pán dvorský, třetí opět má jiný znamenitý na sobě ouřad. To trvá asi puol dne [#25] a v tom se hrá dokoná. Tu pak jmenované osoby musí zase královské knížetci oděni, zlaté řetězy, korunu a sceptrum od sebe dáti a zůstávají jako prve chudí studentí. Nápodobně, pravím, Turek po učiněném sobě slibu poddanosti

stavuom panskému a rytířskému do času přeje jim jejich slávy, potom pak leckdes z plotu ulomí sobě příčinu, zbavuje je vši hodnosti, slávy a poctivosti a činí té hře konec.

Nebo kterak mají Turcí křesťanských rytířův a panův šanovati, poněvadž z samé žádosti panování a pro zachování svého tyranského regimentu sami mezi sebou se neušetřují a nešanují, než mordují se vespolek a zbijí až hrozno. Otcové mordují svou vlastní krev a syny, synové své vlastní otce, bratří své bratry, strejcové a krevní své vlastní strejce a přátely. Takovým vrahovstvím a vlastních krve prolitím Othomanských lineá a rod panujících tureckých císařův až dosavad jest zachován. Nevotrávil-li je Selimus svého vlastního otce Bayazeta Druhého skrze jednoho Žida jedem? Nedal-liž on též své bratry Akomaten a Korkutum i s jejich dětmi (krom Akomatesa syna, který se utečením králi perskému Izmaélovi zachoval) hanebně pomordovati?

Nezabil-li je Bayazet První svého vlastního bratra Solimana? Jako téhož Bayazeta syn Mojžíš bratra svého syna Orkanesa? Týmž způsobem bra[tr] Orkanesů strejce svého Mojžíše z světa svedl.

Nedali-je sultan Soliman svého vlastního syna Mustafu léta 1553 zaškrtniti? A který teď nedávno scipl sultan Amurates císař pět svých bratří usmrtiti? Nynější pak nový císař turecký třinácti bra[tr]ím svým (jiní víc počítají) mizerně život odňal?

Až příliš patrné bylo tyranství, které císař turecký sultan Selim, Bayazeta Druhého syn (svého otce a bratra vražedník), provedl na jednom též machométánu a společníku v víře, *Tomunibeius* řečeném, ten byl pán znamenitý, velikomocný a král v Egyptě a Syrii a do dvadeceti tisíc měst v samém Egyptě pod správou svou měl, toho tehda když Selimus přemohl a zajal, tak s nim zacházel, že žádný bez pláče na to hleděti nemohl, nebo předně dal ho nemilostivě táhnouti a zmučiti, potom v starém zedraném odění na velbloudu posaditi a svázanými pozadu rukami v tom prevelikém a lidném městě Memfis neb Alkairu po všech ulicích a ryncích a skrze nejvznešenější krajiny posměšně a potupně voditi, naposledy rozkázal ho provazem zaškrtniti a aby jen na nejvyšší zlehčen a zhanoben byl, nad jedním vysokým klenutím na železném háku pověsiti.

Když tedy Turci tak lotrovsky a tyransky v krvi svých rodičův, dítek, bratří, strejců, krevních přátel, společníkův a domácích v víře se kochají, kde jest možné, aby měli a mohli ušánovati křesťanského rytířstva a panstva? Jak malem přehlídne v Turka některý veliký baše, pošle mu císař provaz místo zlatého řetězu neb beránka? Jestli tak brzo a lehce turečtí velicí páni se zapletají a život jako prožertují, jak mnohem spíše a více křesťanským panům pod Turkem to se přihází?

A obzvláště, že Turci našich urozeností málo a lehce sobě váží, neb oni urozenost nezakládají na kmenu a krvi než na rytířských a rekovských činech, kdo [#27] mnoho křesťanské krve vylil, mnoho gaurův, to jest nevěřících (za takové oni nás mají), svou rukou pomordoval, ten bývá k zemanům tureckým, jež oni špahy jmenují, přičten, byť jeho předkové žádní zemané nebyli. Neb urozenost v nich ne jde od předkův na potomky, tí toliko jenž v bitvách mužnost prokazují, uroze[n]i bývají jmenováni.

Odtud potom přicházejí k vyšším duostojenstvím. Jestli teda křesťanský pán neb rytíř mezi Turky svou mužnost v boji neproказuje, nic v Turku neváží, má ven a nebývá než za neužitečného chlebažrouta držán. Ale jak jináče poddaní Turku páni a rytíři svou mužnost prokázovati mohou, jedině mordováním nebohých křesťanův, čímž se svědomí jejich nanejvyšší obtěžuje, víra křesťanská hanebně zapírá a Pán Bůh v nebi velice popuzován bývá, potracuje se život věčný a peklo a zatracení se dobývá.

To vše tuto teď obšírně se přivozuje, aby lidem urozeným všecka chut poddanosti turecké pominula. Neb kteří po Turku touží, tí touží sami po svém neštěstí a zahynuti nevědouce, že proti sobě nepřítele žádného jiného tak zúřivého nemají jako Turka, kterýžto svojej hněv a vsteklost proti nim valem vylíti může, jakž po hříchu tu mnozí neřků, rytířští a panští lidé, ale i knížetský osoby, králové i císařové vskutku zakusili, jaké mírnosti a dobrotivosti hněviví Turci proti takovým obyčej mají užívati.

Nepřišlo ještě v zapomenutí, jakým způsobem Turek po dobytí Konstantýnopole ostatek křesťanské urozené krve a pozůstalou po císaři Konstantýnovi vdovou s císařskými dcerami před sebe chytře svábil a při [#28] obědu dopustiv prve ženské osoby zhanobyti, mizerně pomordovati a hlavu

dotčeného císaře na kopí vystrčenou všudy posměšně a potupně nositi rozkázal. Ví se i to, jak císař trapezontský a knížata v Pontu a Kapadocii spolu i s císařskými knížetci svými manželkami a dětmi od Turka v Konstantýnopolu v triumfu a divadle vedeni a potom bídně zmordováni byli.

Není nevědomé, jak v Dolní Misii, která nyní Se[r]via slove, všem rytířům a panům oči vyběstí, kníže hydrantské na kusy rozsekati, vojvodu v Misii zaživa dřítí, urozené šlechtice v Narantona a Škandolora z vysokých věží po hlavě smetati rozkázal.

A kdo může všechny příklady vyčísti, provedené nad urozenými křesťanskými od Turka ukrutnosti a tyranství, kteréž až příliš všemu světu znáti na sobě dávají, jak jsou křesťanskému rytířstvu a panstvu náchylní, jak hned od přirození dědičnou nenávist a zjizvené krvavé srdce a mysl proti nim mají. I jestli možné, aby někdo z stavu panského neb rytířského tureckého regimentu toužení v sobě činiti mohli, leč by snad zomyslně pod ránu lézti a katu pod meč a choštiště třítí se chtěl.

Mají i to křesťanští urození stavové vážiti, že oni, co se dotýče poslušnosti pod tureckou správou, museli by jinou kůži na se vzíti, nežli nyní mnozí mají, totižto kteří na žádný knížetci a císařský mandáty nic nedávají, činí, co chtějí a co se jim líbí.

Jistě, že by jim Turek v tom neseděl, nýbrž jak by na jedinký toliko mandát jeho se poslušně nezachovali, dal by jim hlavu šavlí z šije sholiti. Píše jeden Ně[29]mec v Adrianopolu osedlý, léta 1526 jednoho dne měsíce března mezi jinými tato slova: Zde jest veliké poslušnosti, dí-li císař turecký, nechaje ženy a děti, táhni do toho neb jiného ostrova, hoď sebou do moře, musí se státi. Císař turecký před jedním křesťanským legátem rozkázal šesti šedivých starcův sobě povolati, tí přišli nazí s obnaženými šavlemi na šiji.

Když pak císaři náležitou poddanost, padnouce před nim, prokázali, žádali věděti, co od nich císař míti chce, i poručil, aby jeden každý z nich svým mečem se probodl a to se ihned stalo a byli odtud mrtví odneseni. Ó jak by bylo těžko panům křesťanským do tak tyranického zaslepeného poslušnosti se vpraviti.

VI.

Šesté: Jak milý nám Kristus jest a naše svatá křesťanská víra, tak daleko má býti od nás myšlení o turecké služebnosti, neb skrze ně pomalu i Kristus, i víra se potracuje. Jest přísloví:

Omnia si perdas Christum servare memento

Quo semel amisso postea nullus eris.

Bychom pak škodu trpěli ve všech věcech, však o to nejvíce snažiti a starati se máme, abychom Krista a jeho víry nepotratili. Tato stráta jediná činí nás chudší než chudé, ano, v nic nás obracuje. Jako svíce hořící neb lampy pomalu ubývá, až dokonce uhasne, tak v poddaných Turku křesťanech vždy a vždy více víra a náboženství zachází a hasne, že potom toho nic nepozůstává než holá pěna, stín a prázdné jméno a to pro mnohá a veliká protivenství, které víra křesťanská pod Turkem má. Nebo předně křesťané každodenně v uši své musí slyšeti hanebné rouhání a zlořečení Turkův proti Kristu, Svatú Trojici, proti křtu a svátostem, proti umučení a smrti Páně, zmrtvýchvstání jeho, proti artikuli odpuštění hříchův, o vykoupení a ospravedlnění a spasení etc. Poněvadž Turcí božství Pana Krista zapírají jako i Trojici Svatú, křest, svátosti jiné všecky zapírají, umučení, smrt a zmrtvýchvstání Krista, a že ve jmenu jeho máme odpuštění hříchův, zapírají to, že skrze něho sme vykoupení, v něm ospravedlnění a spasení máme. Nevinšoval-li by sobě každý raději pod zemí býti, nežli taková rouhání každodenně slyšeti a mezi takovými rúhači obývati a je za vrchnost svou držeti s opovržením a potupou křesťanské vrchnosti, která všecky ty artikule věrně a stále věří a drží.

Druhé: Turek všudy křesťanům hlavní kostely odnímá, jako v Konstantýnopoli ten přeslavný chrám svaté Žofie a nyní v Rábu biskupský kostel Panny Marie, v těch on držívá své domnělé služby boží, kázání a ceremon zjevně nádherně a slavně. Naproti tomu pak křesťanům dává leckdes v koutě nějaký kostelik, na němž dosti míti a v tichosti jako kradmo a po zlodějsku své služby Boží a pořádky vykonávati. Zboří-li se ten kostelik neb shoří, nedopustí jiného nového stavěti, leč by to velikou summou peněz vyvážili. Ano, konečně Turek k tomu přichází, že křesťanům všecky kostely odnímá, všecky schůzky a kázání zastává, jakž to před očima vašíma učinil v Budinu, kdež všecky kostely

křesťanům z ruky vydřel, jakž pak to jeden zajatý rytířský člověk, který před málo dní odtud sem se dostal, mně i jiným mnohým oznámil, jak velice jsou křesťané v Budinu zarmouceni proto, že ani kostelův, ani kázání více nemají. Tohle činí Turek před očima našimi z Božího dopuštění, aby křesťané viděli a makali, jaká svoboda (*libertas religionis*) víry a náboženství křesťanského pod Turkem jest a jak podvodně mnozí k tomu jiné namlouvají, že pod Turkem jedna každá sekta může míti a má svobodné a zjevné *exercitium suae fidei* užívání své víry. Turek že nedbá na to, jak kdo věří, toliko když se mu uložený plat a daně vypravují. Věř mi toho každý, že až příliš na to pozor má, neb tomu dobře rozumí, jak mnoho mu na tom zaleží.

Král Jeroboam, když desatero pokolení Izrahelské od jůdského panování odvrátil, vždycky se obával, že když tehdyž za příčinou starého náboženství služeb Božích, svátkův, ceremonii a chrámu jeruzalémského od něho odpadnou a zase se k svému pravému a řádnému králi připojí, protož zapověděl všem přísně putovati do jeruzalémského chrámu a služby Boží. Sám pak vystavěl dvých zlatých telat, jedno v Dan a druhé v Betel, ustanovil nové svátky, zřídil nové, nepovolné, nepořádné, neposvěcené, nepomazané, kněžstvo z nejničemnějších a nejlehkomyslnějších paduchů, kteří se najíti mohli.

Rovně tak činí turecký Jeroboam, totižto aby snad křesťané (jemu poddáni) z horlivosti veliké k náboženství křesťanskému zase se k křesťanské vrchnosti nenaklonili, zapovídá jim kostely, kázání, služby. Naproti tomu v našich předních c[h]rámích vystavuje svá zlatá telata, totižto tělesnou, hovadskou, nevážnou, machométskou bezbožnost a pověru, k té vede [#32] a láká všechny pod sebou osedlé křesťany a žádným způsobem netrpí, aby se kdo v nejmenším proti té d'ábelské bezbožnosti stavěl, hádal, spíval aneb mluvil, jak pohříchu zde i jinde se dějí, že leckdos proti víře své pořádné od Boha vystavené vrchnosti křesťanské frká, plampá a žve podle vši své vůli a líbosti. Jsi-li tak smělý, zaspívej pod a před Turky onú píseň: Erhalt uns Herr bei deinem wordt, und stewr des Papst und Türcken mordt, to jest: Zachovej, Pane, slovo své, shlad' papeže a Turky zlé. Co platí, že by hned usta zatulili a hned by pišťalku zavázali a zacpali, že by více nespíval.

V uherském podkraji okolo Kopánu Turci nedávno do pěti sektářských predikantův zahnali jedno proto, že lid napomínali k modlitbám proti pohanům, aby křesťané z jejich těžké služebnosti mohli býti vysvobozeni. Právili Turci: však vy skrze pohany miníte nás, a tak lid proti nám pozdvihujete, a protože jednom pryč, ničemní podštěváčkové a bůričí. Pohleď, jak svobodné jest náboženství pod Turky, že křesťané proti nim zjevně ani modliti se nesmí.

Musím láskám vašim přečísti, a léta 1526 nahoře dotčený z Adrianopole, kdež s manželkou a dětmi bydlel, k svým přátelům do Němec psal: Náš císař turecký (mezi jiným píše), jako i úředníci jeho, dopouští jednomu každému věřiti, co chce, však tak, aby to sám při své toliko osobě zachoval, nebo kázati a scházeti se nedopouští a musí jeden každý dobře na to pozor míti, aby děti v jeho domě v turecké nevěře neodrostli. Křesťanské učení pomalu v mladých i starých dokonce hasne a hyne. A málo potom píše: Křesťanská shromáždění a kázání nejsou v užívání. A při konci toho psaní klade tato slova: Byť mi to Pán Bůh dal, abych s bezpečností hrdla, s manželkou a dětmi někdy zase do Němec dostati se mohl a tam křesťanem zůstati, nech by se pak s statkem a jiným dalo, jak chtělo, toliko aby duše byla zachována. Pohleď, jak tento křesťan pod Turkem kratičkými slovy píše, jak se křesťanům pod Turkem v náboženství vede, jak ho mysl táhla ustavičně k zemi Německé pro víru křesťanskou, služby Boží a kázání, což vše z daru Božího ještě v hojnosti máme, byť mu se pak v živnosti nevím, jak vedlo.

To také největší toužení bylo Židův v Babyloně, totižto že ustavičně spátkem k Jeruzalému a Sionu na staré služby Boží a ceremonie se ohlíkali, jakž z Žalmu 136. znamenati se může: *Super flumina Babylonis, illic sedimus & flevimus dum recordaremur tui Sion*, totiž: Nad řekami babylonskými seděli jsme a plakali, rozpomínajice se na tebe, ó Sion, na vrbách a vprostřed něho zavěšovali sme své harfy, neb tam se vyptávali na nás tí, jenž nás byli zajali, na slova písni, a kteří nás zavedli: spívejte nám píseň z písniček sionských.⁴ Ale kterak můžeme spívat píseň Páně v zemi cizí, jestli se nad tebou zapomenem, ó Sione, nechť přijde v zapomenutí pravice má.

David sobě to za velmi obtížnou věc kladl, že měl zastrčen býti do země, v kteréžto žádného *exercitium* užívání víry a pravých služeb Božích nebylo, než

---

⁴ Žalm 137.

samo modlářství a falešné náboženství panovalo. Těm, kteří toho příčinou byli, připisoval to nejinač, než jako by k němu mluvil: *Vade & servi diis alienis*, Jdi a služ [#34] bohům cizím. Neb David tomu dobře rozuměl, kterak pravá víra v těch místech, v nichž žádného *pu[b]licum exercitium* zjevného jejího cvičení se nenachází, pomalu mizí a hyne, a naproti tomu v srdcích lidských jako mocí nevěra se vkořeňuje a roste.

Třetí: Turku poddaní křesťané přicházejí s Turky poslušně v takovou obecnost a známost, že se i vespolek žení a vdávají a skrze to nebohým dušičkám a víře tuhý uraz a štus dávají. Jako i Šalomún činil, nabrav sobě žen pohanských, k vůli a líbosti jejich potom k modlám se klaněl a sloužil.

Čtvrté: Křesťané na to hledíc, že někteří z křesťanův odpadají od víry své a k obřízce přistupují, potom k veliké poctivosti a důstojenství přicházejí, a naproti tomu stálí v víře křesťané jsou v potupě a pohanění v Turkův mnohém větším nežli u nás Židé. To pokušení mnohé od pádu a zapření víry přivozuje.

Páté: Křesťané pod Turkem vidí a slyší, že Bůh Turku mnohá veliká vítězství proti křesťanům propůjčuje, z čehož nejední z vnuknutí d'ábla v to domnění přicházejí, jakoby náboženství turecké netak zlé bylo, jakž vůbec o něm se drží rovně, jakoby Alexander Veliký a neb staří pohanští Římané pro to také měli pravú víru, že téměř všecek svět sobě byli, podmanili. Summa víra křesťanská pod Turkem tak mnoho má pokušení a protivenství, že pod nebem žádného roku není, aby mnoho set křesťanův od víry zběhnouti a poturčiti se neměli. Tak hned v nejvyšším nebezpečství tam křesťanské náboženství stojí.

VII.

[#35] Sedmé: By se pak trefilo, že by někdo tak bezbožný a opovážlivý nad duší a svědomím, dokonce zoufalý a zapomenulý křesťan byl, kterýž by toho sobě málo vážil, že by skrze služebnost tureckou svévolně i víru, i spasení v šanc sadil. Nicméně od též poddanosti měl by se dáti odstrašiti pro škodu a strátu časného zboží a živnosti, neb v Turkův šklubání a drání, šacuňků a ubírání, vypytlování, vydojování, loupení a odírání nebohých poddaných žádného konce není, by pak za chvílku odechnouti a některý penízek přichovati dopustili, umějí nenadále od leckdes příčinu najíti, že všechno všudy, co kdo kde má, vytloukají a

mocí berou, jak pak i bez toho žádný se za dědičného pána svého statku jmenovati a psáti nesmí. Tak hned všecko, kdo co má, na samé milosti a nemilosti toho tureckého poklidy visí, tuť neplatí žádné zřízení zemské, žádné právo ani spravedlnost, žádní zápisové neb odkazové, co po tvé smrti Turek z dobré vůle dítkám tvým a manželce nechá, to mají a nic více.

VIII.

Osmé: Máš-li, ty Turku poddaný křesťane, pěknou ženu aneb dceru, musíš se na to dívati a to snést, že ji a neb před očima tvýma Turci zhanobí a násilí činí a neb k svému lotrovství jinam zavozují.

Trefuje se časem při hraničních zámcích tureckých, že Turci z některé celé vsi neb městečka sobě poddaného všecky ženy a panny zajímají a těch po své vůli třeba za některý tejdén užívají, potom tak zlehčené a pohaněné manželům manželky a rodičům dcerky navracují. A co těžšího a hanebnějšího [#36] jest, má-li kdo pěkného mladého synáčka, i ten před tureckém rufiánstvem a sodomstvím sebou bezpečen není, neb ta pohanská nešlechtnost tak se mezi Turky vkořenila, že i od těch, jenž nejnabožnější Turci chtít býti, ani za hřích se nepokládá, jakož pak i řeč jest, že ten starý Sinan Baše, lotr, kterýž však vedle svého domnění velmi nábožný Turek býti chce, v ležení svém vojenském do čtrnácti takových pacholátek k tomu sobě choval. Pfuj, nečistý turecký d'áble, kdo by se jednom tobě s manželkami a dítkami poddati chtěl.

Nu těchto osm obšírně vyvedených příčin a vysokých uvážení mají a mohou postačiti, od nás všelijaké pokušení a nádchnuti d'ábelská o tureckém holdování a poddanosti zapuditi a zahnati, a že tí, kteří k ní radí a napomáhají, rovně tak za zlé a škodlivé lidí držáni býti mají jako onino, o nichž Písmo svaté dí, že mnohé z synův izrahelských svedli řkúce: Poďme a učiníme smlouvu s pohany, kteří okolo nás jsou etc. Ale lepejí nám s Judasem Machabejským do hor a lesův ustoupiti, na poušť mezi plachou zvěří bydleti a trávu žráti, nežli k té ohavnosti tureckého jha povoliti.

A protož ta slavná Koruna uherská velmi moudře a opatrně činí, že nemyslí na to, aby se Turku poddati měla, než mnohem více na to myslí, jak by i s opovážením se hrdla, cti a statku rytířsky mu odpírala. Jakž pak Turek až posavad

stálost a zmužilost Uhruov až příliš skusil a pocítil. Válčí již proti nim přes dvě stě let, a však ani vši svou silou nemohl pod [#37] své jho všecko to království podrobiti. Ješto Konstantýnopolitánské a Trapezontské císařství a jiná mnohá království, všecknu řeckú zemi v letech 80. své služebnosti podmanil. Tak po Bohu rytířské udatnosti nemůže se než to přičísti, že Tataři ovšem po tři léta bez přestání rozličnými štráfy, tažením a vpády o to království se pokoušeli, a však v něm nohu postaviti a osaditi se nemohli, než vždycky zase zahrnutí a neb na hlavu poraženi býval, jakkoliv tíž Tataři sice svou rukou vojenskou opanovali všecká království Turkův, synův Indiánuov, Peršanův, Médkých, Arménských a Syrských, Kappadockých, ostrovův Pontských v Azii, jakž o tom píší *Marcus Polus, Haito Armenus, Ioannes V Villaneus, Nicephorus Gregoras lib. 3. et 4. Histor. et Ioannes Gonzales.*

Daleko a široce jest vědomé, jakým spůsobem král tatarský Tamerlanes v krátkosti všecku *Asiam* pod svou moc přivedl a k tomu tureckého císaře Bayazeta zajal, řetězy ukoval, do železné kleci zavřel a k divadlu za sebou voditi dal.

Tataři, teda pravím, kteří tak mnoho zemí, národův, království, ostrovův obsáhli a své mocí podvrhli, na Království uherském nic vyhrati nemohli, a to pro Uhrův a pomocníkův jejich zmužilost a udatnost. Ó jak bojovné měli krále, kteří proti Turkuom a Tataruom vždycky svítěžili, jakožto *Stephanus, Bela secundus, Saint Ladislaus, Andreas secundus, Bela quartus, Ioannes Corvinus, Matthias Corvinus, etc.*

Těch a takových svých předkův a králův po[#38]zústavených šlepějův nynější Uhři umínili nasledovati a všeckú najvyšší pilnost přičiniti, aby netoliko ostatek království jejich před tureckou na ně se válící mocí obráněn byl a zachován, nýbrž i to, co předešle nedbánlivostí a přehlédnutím straceno jest, zase bylo dobyto a dosaženo.

K tomu tak křesťanskému předsevzetí jejich Pán Bůh všemohúcí nepochybné své nebeské požehnání a štěstí dáti ráčí, jestli oni toliko proti nepříteli kříže Kristova v pravé víře a jednosvorné mysli a srdce bojovati budou.

A co se dotýče víry, nemají Uhři žádné jiné víry míti jediné tu, kterou jejich králové měli, totižto svatý Štěpán, první toho jména, jenž léta Páně 1034 zsešel. Item svatý Emerikus, svatý Ladislav, kteří víru svou velikými divy a

4. Králo.
13.

zázraky potvrdili, jakozto uzdravováním nemocných, slepých, němých, hluchých, ano, i kříšením mrtvých. Nebo rovně jako v Starém zákoně skrze ten div onoho umrlého, však zase obžilého, jak se jednomu kosti Elizea v hrobě dotekl, to zjevně se prokázalo, že Elizeus neměl žádnou falešnou než pravou víru, že nebyl falešný než pravý prorok a služebník Boží.⁵ Tak divové a zázrakové nahoře dotčených králův, kteří se od nich i za živobytí jejich, i po smrti při hrobích daly, dostatečně pravdu víry jejich a to že jsou, byli praví a věrní služebníci potvrdili.

V té, pravím, a jiné žádné víře mají Uhři bojovati proti svým nepřátelům, nepochybně se jim podaří a šťastně zvede, neb za času svatých těch králův nic se nevědělo o všech těch sektách, které se nyní v Uhřích i jinde rozmohli.

[#39] Co se pak tkne svornosti a jednomyslnosti, té jest velice potřeba, ač chtějí-li něco velikého v valce provesti a na nepříteli obdržeti, každé království, dí Syn Boží, v sobě rozdělené spustne a dům na dům padne.

Concordia parve res crescunt, discordia maxime dilabuntur. To jest: svorností malé věci se rozmáhají a rostou, naproti tomu nesvorností veliké věci k pádu a skáze přicházejí, jakž pak nejpřednější města v Uhřích skrze nesvornost a rozdvojení k strátě přišli.

Onen *Scipio africanus*, když Numatýnské, kteří před tím několikrát byli proti Římanům svítězili, dokonce potřel a přemohl, ptal se jejich knížete řečeného *Tiresius*, proč prve Numancia byla jako nepřemožená. Odpověděl mu krátce: *Concordia victoriam, discordia exitium prebuit.* To jest: svornost nám vítězství dávala, nesvornost nás zavedla.

Bruso.
lib. 2
cap. 4

Pročež znamenitú chválu má onen Themis[tokles], kterýž ač s Aristidem nikdá sněsti a srovnati se nemohl, však když oba spolu k jednomu poselství neb legací pro obecné dobré byli zvoleni a na cestu se dali. Tu Themistokles k tovaryši sobě přidanému, k Aristedesovi řekl: *Vis ut in his montibus simullatem deponamus, nam si videbitur reversi illam resumemus.* To jest: Chceš-li, abychom v těchto horách naše zášti a nepřátelství na ten čas složili, bude-li se viděti po našem navrácení, můžeme je zase obnoviti. Jako teda tento Themistokles pro obecné dobré svých domácích rozepří a odporu poodložil, to mají i páni Uhři nyní učiniti (ba i jiní všickni) pro zachování vlasti své, všelikých postranných a

---

⁵ 2. Královská 13.

osobních odpořích se upokojíce, proti tomu dědičnému nepříteli Turku jako za [#40] jednoho člověka jedné mysli a srdce podle sebe státi.

Znamení a hodná památka historie se nachází o Saturovi, kterýž osmdesátý synův měl, když pak měl umřít, povolal všech k sobě a dal jednomu každému svazek šípů, poroučejíc jej roztrhnouti a zlámati. To když nebylo možné učiniti, rozkázal ten svazek rozvázati a jednu šípku po druhé zlámati a toť jsou synové snadno a hned učinili. Na to Satyrus dal toto napomenutí: milí synové, jak dlouho svazkem jednoty budete vespolek svázáni, zůstanete silní a nepřemoženi, ale jak brzo se rozdvojíte a roztrhnete, budete zemřeni a přemoženi.

Tak já tuto pravím vám, milí Uhři, jak dlouho věrně podle sebe státi a proti Turku jednomyslní budete, tak dlouho budete mu dost silní a vítězství obdržíte. Ale jak se mezi vás vrazí duch nesvornosti, netoliko to, co jste potratili, zase nabudete, nýbrž i to, co ještě máte, potratíte, čehož rač milostivý Pán Bůh uchovati a nerač nám dáti té bídy dočekaťi.

Stůjte teda podle sebe, milí Uhři, mějte lítost nad svou vlastí, nedopouštějte dokonce zhubiti a popléniti, však pak víte, jak vysoce Bůh mimo všecká království ve všem křesťanstvu toto vaše království požehnatí a obdařiti ráčil, tak že byste se ani na čest a chválu Boží, ani na zachování a rozšíření křesťanské víry neohlídali, nicméně sama v časných věcech této zemi dobrota vás vzbuzovati a posilňovati má, abyšte pro zdržení její rytířsky bojovati nepřestávali. Co se jedno tomuto království [n]jedostává? Není-liž na obilí země ourodná, ano, mí[#41]sty tak tučná a bůjná jest, rolí, když do ní seje žito třetím rokem, čistá pěkná pšenice se rodí? Není-liž výborné víno červené i bílé? Není-liž dosti doby[t]ka, nejlepšího masa? Není-liž bohatá od všelijakých ryb, mezi nímž vyziny a štirky, které z moře po Dunaji předivným zřízením Božím v tak velikém počtu nahoru jdou, že časem v Vídni jednoho dne do dvou let velikých uherských vyzín na trhu se nacházelo? Není-liž v Uhřích veliké množství zvěři vzláště pernaté? Markrabě jedno řečené Jiří na jednom lovu sto a dvacetí jelenů měl porazití. V Budinu jednoho dne někdy přes osmdesáté tisíc a šest se[t] hrdliček se prodávalo. Nenachází-li se tu všelijací kovové, zlata, stříbra, mědi, volova, železa, cínu, rtuti,

vitrolí, cínobře etc. Jak mnoho jest teplic v Uhřích a jiných k zdraví lidskému velmi požitčných věcí?

Tyhle a takoví darové Boží mají vás Uhry zbuzovati a zlostřovati, pro vlast vaší statečně bojovati a pro ní i hrdl[a] se opovažovati. Ale jak mnohém to více činiti máte pro čest Boží, pro zachování množství tisíc duší, za které Kristus svou předrahou krev na dřevě kříže svého vylíti ráčil, aby v turecké propasti nezůstávali, aneb znova do ní zastrčeni nebyli, nýbrž v pokoji Pána Boha bezpečně a bez urážení svého svědomí sloužiti, jeho velebnost Božskou chváliti a slaviti a po tom časném pomínutelném životě spolu s námi se všemi věčné radosti a blahoslavenství dojíti mohlo, Amen.

[#42] **K čtenáři křesťanskému**

Z těchto našich obtížných časuov mnohým krk svrbí po Turku a nejedni za malou věc sobě pokládají tak krve žíznivému tyranu se poddati, tomu se nic nedivím, když uvažuji hlavní prameny a studnice, odkud tí kalný potůčkové vyplývají, totiž když čtu knihy některých novotných škribentův, kteříž s Turkem pod jedním přikryvátkem se tají a svými spisy mnohem více Království machométskému a jeho rozšíření nežli křesťanstvu nápomocni jsou, nebo dobromyslný čtenáři, co se tobě zdá o těchto následujících slovích a propovědění, které Martin Luter z svého péra na papír vypustil.

Proti Turku (dí Luter) bojovati jest tak mnoho jako proti Bohu váleti, kterýž skrze Turka hříchy naše tresce. (*In resolu. conclu. 5.*)

Ergo, nechceme-li proti Bohu váleti, musí křesťané proti Turku žádné vojny nezačínati než dáti se mu jímati, vázati, zavozovati, mordovati a jedno město po druhém i země beze všeho odporu Turku postupovati.

Kdo má uši k slyšení, slyš (týž Luter), a tak dlouho se od turecké vojny zdržuj, jak dlouho jméno papeže pod nebem něco platí. (*Assertio. arti. 34.*)

Máme-li se tak dlouho od turecké vojny zdržovati, jak dlouho jméno papeže něco platí pod nebem, nemusíme nikdy proti Turku meče pozdvihovati, neb du[#43]chovní moc a *iurisdictioni* nad křesťanstvem římských biskupův před soudným dnem konce míti nebude, poněvadž jim ovce Kristovy ne na některý

toliko čas než po všechny časy k pasení a spravování svěřené a poručené jsou a ani brány pekelné tu skalu, na niž církev Boží jest vystavená, nemohou přemoci.

Při konci (praví Luter) žádám všech milých křesťanův, aby mi pomohli Pána Boha prositi za ty a taková bídná a zaslepená knížata, jímž nás Bůh bezpochyby tresce velikým hněvem, abychom hned sprostá jím nebyli poslušní proti Turku táhnuti neb dávati. (Luter v Spisu proti dvěma mandátům císařským.)

Znamenej, nemá-li se římskému císaři a křesťanským potentátům ani lidu, ani peněz dodávati proti Turku, jižť jsme všickni poraženi, jižť jsme od Turka pohlaceni a sežráni.

Turek jest desetkrát rozumnější a lepší nežli naše knížata v Říši. (Luter v témž Spisu.)

Z toho nasleduje, že by každý raději pod Turkem měl býti nežli pod říšskými knížaty.

Turecký regiment a spravování jest pěknější a lepší nežli naše, ano, není hanebnějšího regimentu a spravování jak v křesťanův. (Luter k Rytířstvu německému.)

Z toho opět nasleduje, že lépeji by bylo turecké moci se poddati, nežli pod křesťany zůstatí.

Item, že zajatý křesťan v Turcích pod hrdlem nemá utíkati a že utečením velikého hříchu a neposlušenství [#44] se dopouští, loupí a obkrádá Turka jakožto svého pána z toho těla, které on koupil. (Luther v Polním kázání proti Turku.)

Znamenej, že vedle učení Luthera žádný z vězení tureckého a té barbarské poddanosti jejich, když se jedno do ní dostane, pod velikým hříchem nemůže a nemá ujíti, než musí jako věčný a dědičný chlap u nich zůstatí. Nejináče jakoby ten pes turecký křesťany titulem práva a spravedlnosti sobě podmaňovati a podle své vůle prodávati mohl.

K čemu to slouží, že se Turku tělesně bráníme, co jednom Turek zlého dělá? K tomu Turek nechá každého při jeho víře na těle, na statku a na duši. Papežský regiment jest desetkrát horší nežli turecký. (Luter v Bully *de Caena Domini*.)

Kdo by teda raději pod Turkem nebyl nežli pod papežským regimentem? Kdo by Turku z toho srdce nepřál, poněvadž nic zlého nečiní? Tělesné toliko jeho panství jest a křesťanskému náboženství nic neškodí?

Pohleď, kterak Luter s těmi a takovými řečmi křesťany od turecké vojny odvozuje a cestu k turčině strojí a jednoho každého k dobrovolnému se Turku poddání láká.

Protož když se to doneslo, bylo tureckého císaře Solimana, jak věrného měl patrona, fedrovníka, ochránce, zástupce, chválíce hřbetníka na Luterovi v zemi Německé, ptal se po něm slušně, jakž o tom Aurifaber v své knize, kterou městům říšským připsal, tuto historii klade.

Jeden (prý) znamenitý člověk jmenem Šmalc, [#45] měštěnin v Hagenau, který v poselství neb legací u Turka byl, to pravil, že se turecký císař ptal, co je Luter za člověka a jak by byl zstaří, jemuž legát odpověděl, že jest asi osm a třiceti let zstaří. Na to mu císař turecký řekl: chtěl bych, aby ještě mladší byl, jistě žeť by na mně seznal milostivého pána. (Aurifaber v Stolních rozprávkách Luterových o Turku.)

Tuto historii také ten starý lutheriánský predikant Mathesius i v kázání k veliké pochvale Lutera přivedl. Ač se dokládá, že by měl Luter, když to uslyšel, kříž před sebou udělati a říci: zachovej mne Bůh před tak milostivým pánem. Ale to Lutera neočišťuje, an mnohý říká: uchovej mne Bůh od ďábla, a však předce co se ďáblu líbí, činí a království jeho rozšiřuje.

Tou cestou za Luterem jdou téměř všickni luteránští kazatelové, jak bych to mnohými příklady mohl přivesti, ale pro ukrácení (až by mi se více příčiny k tomu dali) nyní toliko slova Alexandra Učingera, kazatele v Šmalkadu, tuto položím (nachází se v knížce Učingera Proti reformacím v Fra[n]kelandu[:]) Kdybych komu raditi měl, (dí Učinger) kterýž by aneb pod Turkem a neb kacíři bydlel, aneb pod papeženci býti měl, by ho pak tito i druzí při jeho víře a svědomí nechati chtěli, pojednou pod svou duší nevěděl bych mu raditi, co by sobě měl voliti. Ale po bedlivém na to myšlení a uvážení musil bych to říci, že mezi Turky a kacíři (pro duchovní nebezpečnosti) takovému mnohem bezpečněji bylo bydlet nežli mezi papeženci.

K tomu příkladu přidám také doktora Andresa [#46] Šmidle přiznání, které má v svých kázáních proti Turku, totižto že by přitom nebylo žádného zisku a užitku, by pak křesťanští potentátové, kteréž on papežence jmenuje, proti Turku vítězství obdrželi, ano, kdo by chtěl opravdu Turka porazit a potříti, ten by musil to od zahubení a vykořenění papežencův a katolické religí začítí.

Nu, kdyby nejvyšší hejtmané váleční tímto učením predikantův lutherianských se řídití měli, museli by, chtěj neb nechtěj, jednu pevnost po druhé i krajiny Turku zrazovati a odevzdati. Ale žeť jest ještě mnoho šlechetných a rytířských a nejvyšších hejtmanův a bojovníkuov před rukami, kteří ač z nevědomosti k luteránským jiným smyšlénkám ještě se přiznávají, však v té příčině s Luterem a jinými sektářskými predikanty tak zhruba neteší, nýbrž tu věc daleko se vztahující větším a lepším rozumem uvažují a soudí.

A tak k většímu toho všeho vysvětlení toto kázání na světlo mezi lidi vydati jsem chtěl, jsa té naděje, že skrze ně mnohým budou oči otevřené, že potomně po tureckém nesnesitelném jhu a služebnosti choutka jim netoliko zajde, nýbrž mnohem více příčinu sobě vezmou na všelijaké prostředky a cesty lidské mysliti, jak by se Turku nejvyšší mocí válečnou odeprítí a ubohé křesťanstvo z jeho zkrvavělých zubův mocně vytrhnuto a k svobodě navraceno býti mohlo.

Pán Bůh rač tě uchovati ode všeho zlého, amen.

Sit laus Deo etc. B. Virgini.

V Litomyšli, léta 1596. A. G.

Ediční poznámka

Cílem této edice je zpřístupnit odborníkům i zájemcům z řad širší veřejnosti dílo jezuity Georga Scherera *Křesťanská vojenská kázání, k tomuto času válečnému proti Turku velmi příležitá*, které bylo přeloženo do českého jazyka Václavem Brosiem a vytištěno v Litomyšli roku 1596 u tiskaře Ondřeje Graudense, který je v závěru podepsán iniciálami A. G. (Andreas Graudenc). Tento text ještě nebyl edičně zpracován.

Pro tuto edici jsme pracovali s tiskem uloženým v Národní knihovně České republiky v Praze pod signaturou 54 F 000042/adl.1. Přihlíželi jsme také k tisku uloženému ve Vědecké knihovně v Olomouci pod signaturou 32.448, podle kterého byly provedeny některé opravy textu:

- #3 pánu
Hradci
římského
ouhrnkem
- #5 příměří
bez
- #39 upokojíce, proti tomu dědičnému nepříteli Turku jako za
- #41 a po tom časném pominutelném životě spolu s námi se všemi věčné radosti a blahoslavenství dojíti mohlo, Amen.
- #43 Z toho opět nasledujc, že lépeji by bylo turecké mocí se poddati, nežli pod křesťany zústatí.
Item, že zajatý křesťan v Turcích pod hrdlem nemá utíkati a že utečením velikého hříchu a neposlušenství
- #45 na to myšlení a uvážení musil bych to říci, že mezi Turky a kacíři (pro duchovní nebezpečenství) takovému mnohem bezpečněji bylo bydletí nežli mezi papeženci.
K tomu příkladu přidám také doktora Andresa

Transkripční pravidla

Základem ediční úpravy je přepis textu do novočeského pravopisného systému za podmínek, aby zůstala zachována jak zvuková podoba jazyka, tak jeho tvaroslovné zvláštnosti. Při úpravě textu jsme vycházeli z transkripčních zásad, které ve svých studiích formulovali Josef Vintro, Jiří Daňhelka či Ivan Šťovíček. Přihlíželi jsme také k pravidlům uplatněným v edicích raně novověkých textů od Jiřího Justa, Hany Bočkové či Aleny Bočkové.

Grafika

Text je tištěn hlavně frakturou, latinské pasáže humanistickým písmem kurzivním. Zachováváme psaní iniciál a dělení textu do odstavců dle původního záměru autora. Prvotní paginace nebyla zachována a přímo v textu, v hranatých závorkách, je uvedeno pouze číslování folií.

Zkratky rozepisujeme, např.: *vffe*^o > *všeho*, *S*^o > *svatého*, *Matth.* > *Matouše*, *bdýcý*^o > *bdícího*. Nerozepisujeme biblické odkazy po okrajích textu, zkratku *S. J.* ve smyslu *Societas Jesu* umístěnou za autorovým jménem, ani iniciály *A. G.* tiskaře Ondřeje Graudense v závěru textu. Výjimku zde tvoří také zkratka *etc.*, která zůstává též nerozepsána.

Interpunkci upravujeme podle dnešního úzu. Virguly nahrazujeme čárkou, ale na místech, kde je jejich umístění v rozporu se současnou pravopisnou normou, je odstraňujeme. Dbáme přitom na to, aby nedošlo k nesprávnému posunutí významu. Čárku poté ještě doplňujeme na ta místa, kde by podle dnešních ortografických pravidel znamenala její absence chybu. Dvojtečku ponecháváme na těch místech, kde je v souladu se současným územ, přičemž respektujeme rozkolísanost užití velkých a malých písmen u slov, která po ní následují. V případě rozporu s pravidly pravopisu je dvojtečka nahrazována čárkou nebo tečkou. Přímá řeč ani citáty nejsou značeny uvozovkami.

Velká a malá písmena upravujeme podle současné ortografické normy. Bylo tedy nutné zredukovat nadměrné užití velkých písmen. Zachována byla

ve výrazech vyjadřujících úctu, např. *Vaší Milosti*, dále v názvech historických území, např. *Muldavskou a Valašskou zemi*, či ve výrazech souvisejících s náboženstvím, např. *Evangelium, Pána Boha, Kristus, Spasitel, Písma svatého*. Ve slovech *Bůh* a *Boží* je ponecháno velké písmeno v případech, kdy se jedná o křesťanského Boha.

Římské číslice zachováváme u označení panovníků, např. *Rudolfem II., Murátem III.*, a poté u značení jednotlivých částí kázání. V ostatních případech jsou nahrazovány číslicemi arabskými.

Hranice slov upravujeme podle dnešního úzu. Nezachováváme tedy sjednocení předložky s následujícím slovem, např. *se vším, naněm > na něm, wedne > ve dne, oto > o to*. Příklonku *-li* oddělujeme spojovníkem, např. *budauli > budou-li, nenijliž > není-liž, chtěgijli > chtějí-li*, pokud ovšem není *li* součástí spojky, např. *nežli*. Oddělujeme také kondicionálové *by*, např. *musylby > musil by, yakby > jak by, gemužby > jemuž by, žeby > že by*. Spojujeme taková slova, která dnes píšeme dohromady, např. *z mrtwých wstánij > zmrtevýchvstání*.

Text je kombinací spřežkového a diakritického pravopisu. Všechny spřežky rozepisujeme následovně: *ff, sf > š*, např. *Sferera > Šerera, nezakufyvffy > nezakusivši*. Digrafy velkých písmen místo písmene s háčkem přepisujeme na jeden znak následovně: *Cž > Č, č* (např. *Cžesko > česko, Czertu > čertu*), *Rž > Ř, ř* (např. *Ržijmané > Římané*). Velké písmeno *Ž* může být značeno spřežkou (např. *Zial > Žalm*), pokud je před samohláskou *e*, je háček umístěn nad vokálem (např. *Zěnu > ženu*), případně je měkkost doplněna dle významu (např. *Zidům > Židům*).

Zvláštní znaky přepisujeme podle dnešního úzu: *f > s* (např. *ftalo > stalo*), *ou > au* (vyjma cizích slov, např. *blokhaury*, a některých vlastních jmen, např. *Aurifaber*), *ti* před samohláskou *> t'* (např. *Křestianům > křesťanům*), *w > v* (např. *dobrowolně > dobrovolně*), počáteční *v > u* (např. *vkázal > ukázal*), *g* (ve funkci konsonantu *j*) a *y* (po samohlásce) *> j* (např. *neyukrutněgfýho > nejukrutnějšího*), *di* před samohláskou *> d'* (např. *Diáblu > d'áblu*), *ij* (případně pouze *j*) *> í* (např. *Knijže > kníže*).

Gemináty transkribujeme jedním písmenem tam, kde se nevyslovují: *tt > t* (např. *Matth. > Matouše*), *dd > d* (např. *Raddě > radě*), *ff > f* (např. *Memffis >*

Memfis). Odvozená slova obsahující zdvojené grafémy upravujeme podle dnešní normy, např. *newinnau* > *nevinnou*.

Hláskosloví a tvarosloví

V textu zachováváme užití protetického *v* (např. *nevotrávil-li*, *volova*, *zvostřovati*, *vostruhami*), stejně tak hiátové *h* ve slově *izrahelští*.

Zjednodušujeme skupinu grafémů *th* > *t* (např. *létha* > *léta*). Výjimku zde tvoří slova cizího původu, např. *theologa*, *othomanských*, *theatrum*. U vlastního jméno *Luther* a jeho odvozenin zachováváme kolísání, např. *Luther* – *Luter*, *lutheriánský* – *luteránští*.

Respektujeme psaní předložek a předpon *s*, *z* a *vz* včetně kolísání, např. *vstěká*, *s vděčností*, *spátkem*, *spíval*, *vsteklost*.

Zachováváme rozkolísané užívání tvarů verba *být*, např. *jsou* – *sou*, *jsem* – *sem*.

Úženi *é* > *i/y* neodstraňujeme, např. v lokálu sg. u maskulin *železným*, *tureckým*.

Neupravujeme dvojhlasiku *ej*, která zastupuje samohlásky *i/y*, např. *vejstraže*, *nadejmá*, *tejden*, *potejkání*, *pejchy*, *zejskal*, *zejtra*, ani v případě zástupu dvojhlasiky *aj*, např. *tejně*.

Ponecháváme dubletu *ů/uo*, např. *Bůh* – *Buoh*, *hříchův* – *hřichuov*, *křesťanův* – *křesťanuov*, *vuoli*, *stavuom*, *panův*, *rodičův*.

Tvary zájmena *já* upravujeme podle současného úzu, především v dativu a lokálu sg.: *wemne* > *ve mně*, *na mne* > *na mně*.

Dodržujeme psaní souhláskových skupin i jejich případné kolísání, např. *nesnesytedlném*, *vražedlník*, *pominutedlném*, *nětco*, *knížetci*, *třidceti*, *předce*, *machoměcského*, *všickni*.

V dokladech depalatalizace, hlavně u koncových konsonantů, nedoplňujeme háček, např. *zed*, *chut*.

Podle současných pravopisných pravidel upravujeme psaní *i/y*, např. *Duffy* > *duši*, *pomocý* > *pomoci*, *Cýsařem* > *císařem*, *neylepffý* > *nejlepší*, *Egiptě* >

Egyptě, Turcy > Turci, Krystus > Kristus, musý > musí, Marye > Marie, přicházý > přichází, vašýma > vašima, srdcých > srdcích, sylně > silně. Dbáme také na dodržení shody přísudku s podmínkem, např. ... Ziáby toho Krále fwého měli w nemalé poctiwofsti / neb fe domnijwali ... > ... žáby toho krále svého měly v nemalé poctivosti, neb se domnívaly ... . Zachováváme tvrdé skloňování v akuzativu pl. u slova přítel, případně nepřítel: přátely, nepřátely.

V těch případech, kde není dodržena rodová shoda, do textu nezasahujeme, např. *do železné kleci, před turecké rufiánstvem.*

V předponách zachováváme vyznačenou krátkost, např. *usta, úředníci*, i délku, např. *nédej, přípovídaje.*

V kořenech slov ponecháváme krátké tvary, např. *skala, střizlivě, valce, oblíbení, ukradáno, proklinají*, i dlouhé, např. *sáhá, nerádi, násilí, zúřivost, lénivosti, zdvíhli, bratrobíjci, oučástníkem, zastáváje, příčinou.*

V příponách kvantitu vokálů neupravujeme. Dodržujeme krácení, např. *kázání, očekávaním, předkládání, kratochvil, kostelik*, i dloužení, např. *machométánskou, tesáří.*

Kvantitu samohlásek měníme v koncovkách výrazů, např. *napomenuti > napomenutí, předsewzeti > předsevzetí, ffalffi > falší, před twári > před tváří, Sfawli > šavlí, nad duffi > nad duší, rozepři > rozepří, dobytí > dobytí, Sštěsti > štěstí, příměři > příměří.* Dloužení substantiv v koncovkách ponecháváme, např. *ptáci, provazníci, řemeslníci, na duší, v noci.*

Zasahujeme do kvantity u adjektiv, např. *ffkodliwějffi > škodlivější, gedina > jediná, Cýfařfke > císařské, wlaftni > vlastní, mnozy > mnozí, posledni > poslední, hola > holá, Dworfky > dvorský, neywětffi > největší*, ale zachováváme krátkost v těchto intersegmentech, např. *jineho, jinych, mileho, hanebnějšího.*

Upravujeme koncovku u verb, např. *morduji > mordují*, samohlásku dloužíme také v intersegmentu 3. os. sg. ind. prez., např. *ruffi > ruší, hoři > hoří, pokauffi > pokouší, neplni > neplní.* Pokud je k verbu připojena příklonka *-li*, opět měníme krátkost vokálu, např. *zbořili > zboří-li,*

Zachováváme kolísání v délkách, např. *léta – leta, jména – jmenem, rybař – rybář.*

U zájmen do kvantitivy nezasahujeme a ponecháváme krátkost i délku tvarů a jejich kolísání, např. *s tim, před nim, timto, čímž, pod nim, jím, z nichž, jimiž, našich, naš – náš, Vaši – Vaší*. Pouze u zájmen s adjektivní flexí měníme kvantitvu vokálu, např. *gegiho > jejího*.

U číslovek s adjektivní deklinací upravujeme délku samohlásky, např. *prwni > první, gednim > jedním*.

Upravujeme kvantitvu u citoslovce *ó*.

Latinské pasáže

V textu se objevuje řada latinských výrazů a citátů, které Scherer ihned překládal. Jejich význam je uveden vždy buď za latinskou pasáží, nebo případně před ní. Text neobsahuje pouze překlad úvodní básně, která se nachází na foliu #2. Abychom nenarušili strukturu textu dlouhým překladem, uvádíme ho na tomto místě:

Ach proč je dávana svátost psům? Proč perly sviním?

Divoký Geta proč plení křesťanská pole?

*Stateční muži, jež máte v hrudi ctnost,
zapřísahám vás, podejte pomocnou ruku.*

*Jestli je ve vás zbožnost, oddanost boží lásce
a láska k pravé víře,*

*vpřed do svaté války dejte svoje jména
a vojenské tábory poddejte rakouskému vojevůdci,*

*dokud dýchají údy, dokud kapka krve zbývá,
nikdo neustoupí ani krok ze svého místa.*

*Vám zůstává slavný triumf a význačná sláva,
tobě, věrolomné barbarství, zůstává záhuba.*

Případné opravy latinských výrazů jsou uvedeny v seznamu emendací.

Biblické odkazy

Po okrajích textu se nacházejí odkazy na citáty z Bible. V některých případech ovšem odkaz odpovídá označení podle Septuaginty, tedy překladu Starého zákona do řečtiny, ke kterému dříve autoři přihlíželi. Části Bible, kde můžeme příslušné citace nalézt v současnosti, jsou uvedeny v poznámce pod čarou.

Výjimku zde tvoří odkaz Jud. 3. na foliu #21, který by měl odkazovat na moment, kdy přišla Júdit za Holofernem, který jí říká, aby se nebála. Avšak tuto pasáž obsahuje až kapitola 11 knihy Júdit. U tohoto odkazu byla oprava provedena přímo v textu. Přikláníme se zde k možnosti tiskařské chyby, jelikož autoři té doby Bibli velmi dobře znali a takového omylu by se zřejmě ve svém díle nedopustili.

Seznam emendací

Chybějící znaky jsou vyznačeny v hranatých závorkách [ ], v případě, že bylo třeba znaky odstranit, bylo užito závorek složených {}. V textu jsou výrazy uvedeny již ve správném znění. Emendace byla provedena pouze v těch případech, kdy bylo zjevné, že došlo k chybě.

- #ii neuro[ze]ný] nevróný
[ž]e] ze
- #13 ne[n]í] ne íj
křest'a[n]ům] Křestiauům
- #14 s[t]řelbu] Srřelbu
- #19 scian[t]] fcian
- #21 se[r]vire] fetuire
- #24 [n]on] uon
k {k}tomu] k ktomu
- #25 bra[t]r] Brarr

- #27 uroze[n]i] Vrozeui
 #31 c[h]rámích] Cbrámíjch
 #34 pu[b]licum] puulicum
 #39 Themi[s]tokles] Themitokles
 #40 {ne} [n]edostává] ne uedošťává
 #41 doby[t]ka] Dobyka
       se[t]] fe
       hrdl[a]] hrdl
 #45 Fra[n]kelandu[:)]] Fraukelandu:)

Slovníček pojmů

artikule	článek, bod
baše	vysoký úředník a vojenský hodnostář v osmanské říši
bez poroka	bez urážky; s odpuštěním
blokhauz	německé pojmenování pro středověký opevněný srub
cínobeř	cinobř – rumělka, červené barvivo, cinabarit
dadit	dát
desáték	desátý díl něčeho odevzdávaný jako daň
dřítí	stahovat kůži, řemeny mučit
fedrovník	podporovatel, pomocník
founěti	funět, v přeneseném významu nadýmat se, zpupně si počínat
glejt	záruka bezpečného odchodu a příchodu
heroitský	hrdinský
choštiště	koště
item	jednak
ješto	což, ač
jho	(nad)vláda, panování; břímě, zátěž; část dobytčího postroje
potřítí	porazit
kolátor	patron, dárc

lapa	nářeční výraz, polsky „tlapa“
linea	linie, dynastie
machometán	muslim
machométský	muslimský
měštěnin	měšťan
nádchnuti	nadšení, opojení
nedbálnivost	nedbalost
onino	plurál zájmena onen
osedlý	usedlý, bydlící
osidlo	smyčka, oprátka, nástraha, léčka
othomanský	osmanský
ouhrnek	celek, souhrn
peklhaub	helma s pikovitým hrotem
pernatý	opatřený peřím; okřídlený
plac	prostranství, náměstí, prostor
plampat	žvanit
plíti	plivat
pobodec	osten, bodec
podštěváček	sok, který proti sobě poštvává lidi
pohříchu	bohužel, na neštěstí
poklid	pokřud; zastavení soudního řízení
predikant	kazatel
profant	proviant, špíže
přikryvátko	přikrývka, oděv, roucho, poklička
přovést	provést, přivést
punt	závazek
role	orné pole
ručníkář	řemeslník vyrábějící ručnice
rufiánství	smilstvo
scepenět	umřít
sceptrum	žezlo
scipnout	scípnout, uhynout

sholiti	shodit, useknout
spátek	nazpátek, zpět; obráceně, naopak
sprosta	prostě
summa	souhrn
šacuňk	vydírání, obírání, vykořisťování
šanovati	šetřit, mít ohled
šiftář	zkušený řezbář vyrábějící pažby
šklubati	škubat, trhat, rvát
škribant	písař
štirka	vodní laštovka; sterna
štráf	vojenský výpad
šturm	útok
štus	rána, udeření
teplíce	teplá pramenitá voda; teplé lázně
tešit	příliš daleko se pouštět v něčem, z míry vystupovat
tumlovat	spěchat; velmi usilovně se snažit
ušanovati	ušetřit
vespolek	vzájemně
vitrole	vitreol; síran kovu, zvláštní zelená skalice užívaná k výrobě inkoustu
vstěkat	vztekat se, rozčilovat se
vybůsti	vypíchnout, vybodnout
vyzina	vyza; velká sladkovodní ryba příbuzná s jeseterem
zaklnutý	přísahou zavázaný
zemdlený	zesláblý
zstaři	starý, zestárlý
žvát	tlachat, žvanit

Komentáře a vysvětlivky

#1

vysoce důstojného a osvíceného knížete a pána, pana Zbynka – Zbyněk II. Berka z Dubé a Lipé (1551–1606), katolický duchovní, 10. pražský arcibiskup (1592–1606) a 25. velmistr řádu Křižovníků s červenou hvězdou

#3

Vysoce urozenému pánu, panu Adamovi z Hradce – Adam II. z Hradce (1549–1596), nejvyšší purkrabí pražský (1593–1596) a nejvyšší kancléř Rudolfa II.; při válečném tažení proti Turkům se nakazil syfilidou; se svou manželkou Kateřinou z Monfortu založil v roce 1592 jezuitskou kolej v Jindřichově Hradci

#4

Sinan baše – Koca Sisan Paša, Sinan Veliký (1506–1596), osmanský velkovezír, vojenský velitel a státník; od roku 1580 až do své smrti zastával pětkrát funkci velkovezíra

Muldavskou zemi – dnešní Moldávie

Valašskou zemi – Valachia, Valašsko; historická země na jihu Rumunska; název získala podle jednoho z kmenů, Valachů

Sedmhradsko – Transylvánie, historická země rozkládající se v dnešním Rumunsku

#5

krygsmanů – označení pro zkušeného válečníka, který zároveň požíval poměrně vysokého uznání v očích dobové společnosti

mezi Murátem III., tureckým císařem – Murad III. (1546–1595), osmanský sultán (1574–1595); na začátku své vlády nechal uškrtnit svých pět mladších bratrů; dopisoval si s anglickou královnou Alžbětou I.

přes hranice do Bránska – město Bránsk v Polsku

do Horních Uher – označení užívané v historickém kontextu pro severní části Uherska, které byly obývány převážně slovanským obyvatelstvem

až k Siro – hora Siroň na Slovensku

v Charvátech při klášteře Siseku – město Sisak ve středním Chorvatsku

#9

v první neděli postní, řečenou Invocavit – první neděle postní Invocavit; první neděle následující po Popeleční středě, kterou začíná období půstu

v Prešpurku v Uhřích na zámku královském – dn. Bratislava, hlavní město Slovenska; jedná se o Bratislavský hrad, který se stal královským v roce 1526

při přítomnosti Nejjasnějšího arciknížete rakouského Matyáše – Matyáš Habsburský (1557–1619), císař římský (1612–1617), král český (1611–1617), uherský a chorvatský, markrabě moravský a arcivévoda rakouský (1608–1617); přenesl své sídlo z Prahy do Vídně

#iii

David času jednoho – podle Bible byl David druhým, Hospodinem pomazaným, králem sjednoceného Izraele (1013–973 př. n. l.); představován jako spravedlivý panovník, uznávaný bojovník, básník, hudebník; jeho život je zobrazen pouze v Bibli; důležitá osoba také v islámu

od krále Saule – Saul byl prvním izraelským králem (1050–1010 př. n. l.); Hospodin ho vybral, aby vládl jeho vyvolenému národu, ale po porušení Hospodinova přikázání přišel o jeho přízeň; zemřel v bitvě proti Pelištejcům a Davidovi

Filistínští – Pelištejci, Peliště; nesemitský národ původem pravděpodobně z Kréty; podle biblických zdrojů tvořilo pelištejský spojenecký svaz pět městských států – Gaza, Ašdod, Aškelon, Gat a Ekron

#13

Betuliánští v tvrdém obležení (...) – fiktivní příběh z knihy Júdit; ve městě Betulie se opevnili Židé proti vojsku krále Nabukadnésara, kterému velel Holofernes; město zachránila Júdit, která Holoferna oklamala a uřízla mu hlavu

#14

janiťšary – janičáři patřili mezi elitní pěchotní jednotky osmanské armády; rekruti pocházeli z řad nemuslimského obyvatelstva Osmanské říše

#15

při jezeru Belaton v Uhřích – jezero Balaton v Maďarsku

Tataruov – Tataři jsou turkický národ, který žije v různých oblastech Euroasie; název je odvozen od mongolského kmene Ta-ta, který se podílel na zformování Čingischánovy Mongolské říše

Saracenuov – saracén bylo středověké evropské označení pro muslima, hlavně pro Turka či Araba

#16

Zikmund Batory z Somly – 1572–1613, vévoda sedmihradský; Somlyó byl rodinný hrad rodu Báthory v Rumunsku

vší Říši římské – Svatá říše římská (800/962–1806); název mnohonárodnostního svazku, který se nacházel ve střední Evropě; byla zrušena v roce 1806 císařem Františkem I. Rakouským

Valachia – vys. viz Valašskou zemi (#4)

Záhorská země – Chorvatské záhoří; oblast Chorvatska mezi Záhřebem, slovinskou hranicí, Mezimuřím a Podrávskem; název vychází z faktu, že celé území leží za pohořím Medvednica, které představuje severní hranici chorvatského hlavního města Záhřebu; v 16. století do této oblasti přichalo obyvatelstvo před boji s Turky

#17

pod Moábskými – obyvatelé starověkého království Moáb, které se nacházelo mezi Mrtvým mořem a Syrskou pouští v dnešním Jordánsku; v dobách Perské říše Moáb zaniká; království je známé především díky biblickým textům

pod Kánánejskými – semitské obyvatelstvo žijící na území Předního východu označovaném jako Kanaán; v Bibli se termín Kanaán užívá jednak pro označení zaslíbené země, jednak pro území obývaná okolními, Izraeli nepřátelskými národy

pod Madiánskými – Midjánci byly obyvatelé území Midján, které se podle Bible a Koránu nacházelo na severozápadě dnešní Saúdské Arábie; podle židovské tradice byli Midjánci národ vzešlý z potomků Abrahamovy druhé ženy Ketury

pod Amonitskými – Ammonité žili na území starověkého království Ammón, které se nacházelo na severozápadě dnešního Jordánska; semitský národ; nevyznávali judaismus, ale mnohobožství

pod Nabochodonozorem – Nebukadnesar II. (605–562 př. n. l.), novobabylonský král; podle Bible nechal zbořit jeruzalémský Šalomounův chrám a vypudit Židy do exilu (babylonské zajetí)

Chaldejskými – pod vládou Chaldejců se osamostatnila jižní část Babylonie, které se říkalo Chaldea; jsou zmíněni při popisu dobytí Jeruzaléma Nebukadnesarem II.

pod faraonem – do Egypta se přestěhoval Jákob a jeho dvanáct synů s rodinami; zde se židovské kmeny rozmnožily, což faraon považoval za nebezpečné a Židy zotročil; z Egypta je poté vyvedl Mojžíš

#18

Babylonských – vys. viz pod Nabochodonozorem (#17)

#19

po království v Jeruzalémě – Judské království (930–586 př. n. l.); rozmachu dosáhlo po zničení izraelského království, kdy do Judska začali proudit uprchlíci; 586 př. n. l. bylo Judsko včetně Jeruzaléma vypleněno a část obyvatel odvedena do zajetí

#20

Rácové – vedlejší jméno Srbů užívané v Uhrách, vzniklo podle jména řeky

u Ostřehoma – město Ostřihom v severním Maďarsku, které se nachází u státní hranice se Slovenskem na hraniční řece Dunaji

#21

příklad v knize Judit – vys. viz Betuliánští v tvrdém obležení (...) (#14)

#22

v **Rábu** – město Győr v Maďarsku

#23

císařství Konstantýnopolitánského dosáhl – Konstantinopolské císařství vzniklé po dobytí Konstantinopole v roce 1204; roku 1261 byla Konstantinopol dobyta dynastií Palaiologů, kteří obnovili Byzantskou říši; ta definitivně zanikla v roce 1453 dobytím Konstantinopole Turky

jak Trapezontského – Trapezuntské císařství (1204–1461), nástupnický stát po dobytí Konstantinopole v roce 1204; bylo dobyto v roce 1461 osmanským sultánem Mehmedem II.

#24

co oněm žabám, které sobě od Jupitera krále žádaly – Ezopova bajka O žabách

#25

Selimus – Selim I. Hrozný (1467/70–1520), osmanský sultán; založil Osmanský chalífát; pro udržení trůnu povraždil spoustu svých příbuzných i synů

Bayazeta Druhého – Bájezíd II. (1446–1512), osmanský sultán; abdikoval ve prospěch svého syna Selima a krátce poté zemřel za nevyjasněných okolností

Akomaten – Şehzade Ahmet (1466–1513), osmanský princ; bojoval o trůn s bratrem Selimem I.; v bitvě mezi bratry byl zajat a popraven; jeho syn Murad utekl před Selimem I. k perskému králi Ismá'ílovi I.

Korkutum – Şehzade Korkut (1467–1513), osmanský princ; byl popraven na rozkaz svého bratra Selima I.

králi perskému Izmaélovi – Izmá'íl I. (1487–1524), první novodobý perský šáh; zakladatel safíovské říše

Bayazet První – Bájezíd I. (1347/54–1403), osmanský sultán; během jeho vlády se Osmané zmocnili téměř celého Balkánu

Mojžiš – Mehmed I. Çelebi (1382/90–1421), osmanský sultán; po bojích se svými třemi bratry o nadvládu nad zemí se mu podařilo sjednotit všechna osmanská území na Balkáně a v Anatólii

Orkanesa – Orhan, synovec Mehmeda I.; měl se účastnit spiknutí proti Mehmedovi, který se o všem dozvěděl a Orhana potrestal

sultan Soliman – Sulejman I. (1494–1566), osmanský sultán; během jeho vlády došlo k největšímu rozšíření Osmanské říše v Evropě a v Orientu; zemřel v roce 1566 při obléhání maďarské pevnosti Sziget

syna Mustafu – Şehzad Mustafa (1515–1553), prvorozený syn sultána Sulejmana I.; byl velmi oblíbeným princem, ale kvůli intrikám matky nevlastního bratra a velkovezíra byl na příkaz svého otce popraven

sultan Amurates – vys. viz mezi Murátem III., tureckým císařem (#5)

nový císař turecký – Mehmed III. (1567–1603), osmanský sultán; na počátku své vlády nechal popravit svých 19 nevlastních bratrů; nejistý panovník, který přenechával řadu povinností své matce a velkovezířům, kteří se ve funkci neustále střídali a někteří byli i popraveni

#26

Tomunibeius řečeném, ten byl pán znamenitý – al-Ašraf Tumanbáj II. (1476–1517), poslední panovník mamlúckého sultanátu, který vládl v Egyptě a v Sýrii; bojoval s osmanským sultánem Selimem I., ale v bitvě byl poražen a krátce poté popraven

lidném městě Memfis – řecké jméno pro město Mennofer; hlavní město starověkého Egypta

Alkairu – Káhira, hlavní město dnešního Egypta

#27

gaur – hanlivé označení pro člověka nevěřícího v islám

#28

v Pontu – Pontus; přímořská oblast Kappadokie, kde se nacházelo Trapezuntské císařství (1204–1461); bylo dobyto Osmany

Kapadocii – Kappadokie; název území, které se nacházelo ve vnitrozemí Malé Asie v dnešním Turecku

v Dolní Misii – Moesie byla římskou provincií ležící na území současných států Srbska a Bulharska; provincie byla rozdělena na Horní (Moesia superior) a Dolní Moesii (Moesia inferior)

nyní Se[r]via – název pro tehdejší území obývané srbským kmenem

kníže hydrantské – Hydrantum je latinský název pro italské město Otranto, které bylo v roce 1480 dobyto Osmany; ti zde zabili více než osm set obyvatel, kteří odmítli konvertovat k islámu

v Narantona – město Naron, které bylo zničeno Osmany v 15. století

Škandolora – město Skadar, též Škodra; nachází se na severu Albánie; v roce 1479 dobyto Turky, kteří z něj udělali hlavní město sandžaku Scutari

#29

v Adrianopoli – město Edirne nacházející se v evropské části současného Turecka; založeno císařem Hadrianem; kvůli své strategické poloze bylo v minulosti místem řady bitev

#30

jako v Konstantýnopoli ten přeslavný chrám svaté Žofie – Hagia Sofia, chrám Boží Moudrosti; byzantský chrám z poloviny 6. století se nachází v Istanbulu (dříve Konstantinopol); původně se jednalo o křesťanskou svatyni, ale po dobytí Konstantinopole Osmany v roce 1453 byl chrám upraven na mešitu; od roku 1934 slouží jako muzeum

v Rábu biskupský kostel Panny Marie – bazilika Nanebevzetí Panny Marie ve městě Győr v Maďarsku

v Budinu – Budín, západní část Budapešti, hlavního města Maďarska; v roce 1873 byla města Budín, Starý Budín a Pešť spojena do nové uherské metropole Budapešti

#31

král Jeroboam – Jarobeám I., první král Severního izraelského království; pro upevnění své moci nechal zhotovit dva zlaté býčky, které prohlásil za bohy Izraele; jeden byl umístěn do Bét-elu a druhý do Dan

#32

okolo Kopánu – město Kupinovo v dnešním Srbsku

#33

z písniček sionských – žalmy, liturgické zpěvy

#34

Šalomún – Šalomoun, též Šalamoun; král jednotného Izraelského království (970–931); v Jeruzalémě nechal postavit chrám, který byl zničen roku 586 př. n. l.; po jeho smrti se království rozpadlo na Severoizraelské a Judské království

Alexander Veliký – známý také jako Alexandr III. Makedonský (356–323 př. n. l.), král Makedonie, pravděpodobně největší a nejúspěšnější vojevůdce celé historie, který neprohrál žádnou bitvu

#36

s Judasem Machabejským – Juda Makabejský, židovský kněz (kohen); byl vůdcem Makabejského povstání proti Seleukovské říši, jehož popis můžeme nalézt v První knize Makabejské

#37

Indiánuov – Indové, označení pro početné národy žijící v Indii a dalších zemích; jejich počátek je spojen se vznikem harappské kultury ve 3. tisíciletí př. n. l.

Peršanův – Peršané, pocházejí ze starověké země Persis ležící na jihozápadě dnešního Íránu; v 6. století př. n. l. začali budovat samostatnou mocnou říši

Médských – Médové, obyvatelé historické země Médie, která ležela na severozápadním území dnešního Íránu; byli poraženi Peršany, kteří jejich zemi ovládli

Arménských – Arméni jsou indoevropský národ obývající území Arménské vysočiny, kde se nachází dnešní Arménie; první národ, který přijal křesťanství

Marcus Polus – Marco Polo (1254–1324), benátský kupec a cestovatel; autor cestopisu Milion; první Evropan, který podrobněji popsal východní Asii

Haito Armenus – Patmič Het'owm (1240–1310); středověký mnich, šlechtic a historiograf; pocházel z Arménie; autor historiografického díla *Flos historiarum terre Orientis*, které se věnuje historii Asie

Ioannes V Villaneus – pravděpodobně Giovanni Villani (1280–1348), florentský kronikář; autor díla *Nuova Cronica*

Nicephorus Gregoras lib: 3. et 4. Histor. – Nikéforos Gregoras (1295–1360), historik, teolog a astronom; autor historiografického díla *Římská historie*, které čítá 37 dílů

Ioannes Gonzales – Juan González de Mendoza (1545–1618), autor jednoho z nejstarších historiografických děl o Číně; sám v Číně nikdy nebyl; jeho práce byla na začátku 17. století postupně nahrazována díly misionářů, kteří v Číně žili

král tatarský Tamerlanes – Tamerlán (1336–1405), turkický vojevůdce a krutý dobyvatel; vytvořil Tímúrovkou říši; na začátku 15. století zaútočil na Osmanskou říši a v bitvě u Ankary porazil vojsko sultána Bájezida I., kterého nechal uvěznit

Stephanus – Štěpán I. Uherský (969–1038), uherský panovník (997–1038) z dynastie Arpádovců a zakladatel uherského státu; za jeho vlády bylo založeno arcibiskupství v Ostrihomi; v roce 1083 jej papež Řehoř VII. svatořečil; Scherer uvádí v textu chybně rok jeho úmrtí

Bela secundus – Béla II. Uherský (1108/1110–1141), řečený Slepý, uherský král; jeho strýc, král Koloman, ho nechal jako chlapce oslepit, aby posílil následnické právo vlastního syna Štěpána; po své korunovaci nechal Béla popravit všechny šlechtice (68), kteří se podíleli na jeho oslepení

Saint Ladislaus – Ladislav I. Svatý (1046–1095), uherský král (1077–1095); na přelomu 12. a 13. století o něm vznikly dvě legendy, ve kterých je Ladislav popisován jako vládce udatný, urostlý, spravedlivý a zbožný; kanonizován byl v roce 1192

Andreas secundus – Ondřej II. Uherský (1177–1235), uherský král; jeden z nejneschopnějších panovníků z arpádovské dynastie

Bela quartus – Béla IV. (1206–1270), uherský král; u řeky Sajó byl poražen Tatary, kteří nakonec Uhry opustili a vrátili se do Mongolska; válčil s Přemyslem II. Otakarem, ale po porážce v bitvě u Kressenbrunn nabídl Béla svému

protivníkovi mír, který byl stvrzen sňatkem českého krále s Bělovou vnučkou Kunhutou

Ioannes Corvinus – Jan Hunyadi (1387–1456), sedmihradský šlechtic, vojevůdce a uherský regent; zemřel v Bělehradu na mor při obraně města před Turky

Matthias Corvinus – Matyáš I. Korvín (1443–1490), uherský a český král (současně s Jiřím z Poděbrad a Vladislavem Jagellonským); jeden z nejmocnějších panovníků své doby

#38

Štěpán, první toho jména, jenž léta Páně 1034 zsešel – vys. viz Stephanus (#37)
svatý Emerikus – svatý Emerich (1000/1007–1031), syn uherského krále Štěpána I.; měl po něm převzít vládu v Uhersku, ale na následky zranění při lovu zemřel; kanonizován byl v roce 1083 papežem Řehořem VII.

svatý Ladislav – vys. viz Saint Ladislaus (#37)

jak se jednomu kosti Elizea v hrobě dotekl – dn. Eliáš, starozákonní prorok; původce mnoha zázraků včetně vzkříšení mrtvého

#39

Onen Scipio africanus – Scipio Aemilianus Africanus Numantinus (185–129 př. n. l.), také nazýván Scipio Africanus mladší nebo Scipio Aemilianus; významný vojevůdce a politik v dobách vrcholné římské republiky; velel vojsku, které dobylo a vypálilo Kartágo; ukončil numantskou válku

proč prve Numancia – Numantia, osada nacházející se v dnešním Španělsku; symbol hispánského odboje proti Římanům; po několikaměsíčním obléhání se Numantia vzdala a osada byla zničena

Themistokles, kterýž ač s Aristidem nikdá sněsti a srovnati se nemohl – Themistoklés (524–459 př. n. l.), vůdce Athén během řecko-perské války; Aristeidés (530–468 př. n. l.), athénský státník a vojevůdce; Themistoklés s Aristeidem měli rozdílné názory ohledně politiky Athén, což vedlo k ostrakizaci Aristeida; ten se po čase mohl vrátit zpět kvůli pomoci proti perské invazi, během které bylo nutné urovnat spory mezi oběma vojevůdci

#40

o Saturovi, kterýž osmdesáte synův měl – Satyrus, spartacký vládce Bosporské říše

#41

Markrabě jedno řečené Jiří – Jiří Braniborsko-Ansbašský (1484–1543), také Zbožný, braniborsko-ansbašský markrabě a krnovský, ratibořský a opolský kníže

#42

Martin Luter – Martin Luther (1483–1546), německý teolog, kazatel, reformátor a zakladatel protestantismu; přeložil do němčiny Bibli; autor velkého množství spisů

Assertio. arti. 34. – Assertio omnium articulorum (1520); Luther zde představuje papežství jako Antikrista, Turky považuje za Boží trest

#44

Luther v Polním kázání proti Turku – Vojenská kázání proti Turku (1529); česky vydáno v roce 1544; prezentace Lutherova vlastního postupu v boji proti Osmanům

bylo tureckého císaře Solimana, jak věrného měl patrona – vys. viz sultan Soliman (#25)

Aurifaber – Johannes Aurifaber Vimariensis (1519–1575), narozen jako Johann Goldschmidt, luterán, teolog a reformátor; podílel se na vydání některých Lutherových spisů a dopisů; publikoval Stolní rozprávky (1566; vys. viz #45 Aurifaber v Stolních rozprávkách Luterových o Turku)

#45

Hagenau – město na východě Francie, čtvrté největší v Alsasku

Aurifaber v Stolních rozprávkách Luterových o Turku – Stolní rozprávky (1566), sbírka výroků Martina Luthera pronesených v jeho domě; založeno na poznámkách jeho studentů; sestaveno kolektivem učenců (J. Mathesius, J. Aurifaber Vimariensis aj.)

lutheriánský predikant Mathesius – Johannes Mathesius (1504–1565), evangelický kněz, teolog a rektor latinské školy; ve Wittenbergu se osobně seznámil s Martinem Lutherem; působil v Jáchymově, kde šířil Lutherovo učení
slova Alexandra Učingera, kazatele v Šmalkadu – Alexander Utzinger, luteránský teolog; působil ve městě Šmalkaldy, které se nachází v jihozápadním Durynsku

#46

doktora Andresa Šmidle přiznání – Jacob Andreae (1528–1590), významný luteránský teolog a reformátor; pocházel z Německa; autor více než stovky polemických děl, přičemž většina byla namířena proti kalvinismu

Doprovodný komentář

Georg Scherer SJ

Georg Scherer⁶ se narodil v roce 1539 ve městě Schwaz v rakouském Tyrolsku. Pocházel z chudé rodiny a měl osm sourozenců. V roce 1559 vstoupil do jezuitského řádu, kde v roce 1565 získal magisterský titul. Roku 1575 byl poslán do Štýrského Hradce, odkud byl přeložen do Vídně. Byl dvorním kazatelem arcivévody Matyáše a v této funkci působil až do roku 1600. Scherer několikrát navštívil také Prahu a údajně měl vést kázání v katedrále svatého Víta. V roce 1590 se stal Scherer rektorem jezuitské koleje ve Vídni. Z funkce byl ale po čtyřech letech odvolán kvůli své velmi přísné povaze. Od této chvíle se věnoval pouze kazatelské a spisovatelské činnosti. Ve společnosti arcivévody Matyáše navštívil Scherer osobně také turecká bojiště, kde působil jako polní kazatel. Později byl poslán do Lince, kde se zabýval redigováním svých sebraných spisů. V létě roku 1605 postihla Scherera během kázání mozková příhoda a po jejím druhém prodělání v listopadu téhož roku zemřel.⁷

Ve své době byl Scherer velmi proslulou osobností. Byl uznávaným kazatelem, populárním řečníkem a spisovatelem.⁸ Proslavil se ale také svými kontroverzními názory, útočnými kázáními a útoky proti protestantům.⁹

Dílo Georga Scherera čítá skoro 50 titulů. Řada z nich byla vydána samostatně. V tiskárně premonstrátského kláštera v Louce u Znojma byly vytištěny jeho sebrané spisy, které obsahují texty vydané do roku 1598, a také

---

⁶ V českých odborných publikacích často uváděn jako Jiří Scherer.

⁷ KUBIŠTA, Albert. Georg Scherer SJ. Vzdálený, a přesto přítomný. In: A2 kulturní čtrnáctidenník [online]. ©2005–2017 Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2007/5/georg-scherer-sj>

⁸ Catholic Encyclopedia (1913)/Georg Scherer [online]. Dostupné z: [https://en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia_\(1913\)/Georg_Scherer](https://en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia_(1913)/Georg_Scherer)

⁹ PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, Radmila. *O útěše proti smrti: víra, smrt a spása v pohřebních kázáních v období konfesionalizace*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, s. 100.

jeho postila. Tato tiskárna byla ve své době jednou z nejlepších, což se odráží také v prvotřídní typografii Schererových spisů.¹⁰

O oblíbenosti Georga Scherera svědčí množství překladů jeho děl, která byla kromě češtiny překládána také např. do francouzštiny či holandštiny. O české překlady se postarali katoličtí autoři Bartoloměj Flaxius z Čenkova, Václav Brosius, Jan Barner SJ, ale také např. luterán Tobiáš Mouřenín z Litomyšle.¹¹

Prvním Schererovým dílem přeloženým do češtiny byly v roce 1585 jeho *Katolické glosy*, přičemž za překladem stál litomyšlský děkan Bartoloměj Flaxius z Čenkova. V roce 1587 přeložil Flaxius do češtiny Schererovu *Zprávu jistou a dokonalou, že by papež jeden v Římě dítě poroditi měl*. Kromě textů bránících papežský úřad byla přeložena také díla věnující se každodenní činnosti, např. spis o problematice křtu *Rozmlouvání křesťanské o ceremoniích a rádech posvátných křtu svatého: mezi knězem katolickým a babou lutheránskou, kteráž dítky ke křtu nosívává*. V Litomyšli byla Schererova díla tištěna u tiskaře Andrease Graudence, který vydal také *Kázání o slavném svátku Těla Božího*, které dedikoval olomouckému biskupovi Stanislavu Pavlovskému. Mezi lety 1595 a 1598 byla překládána Schererova vojenská kázání z turecké fronty. O překlad posledního z nich, *Kázání radostné chvály a díkův činění z šťastného a udatného dobytí hlavní pevnosti Rábu*, se postaral již zmíněný protestant Tobiáš Mouřenín z Litomyšle. Jednalo se zároveň o poslední český překlad vydaný za Schererova života.¹² V roce 1704 poté vyšla prvně v českém jazyce také jeho postila, kterou přeložil jezuita Jan Barner. V 19. století se překladu Schererových spisů věnoval Ignác Bečák, který přeložil v roce 1887 dílo *Některá křesťanská pravidla kazatelská*.¹³

---

¹⁰ KUBIŠTA, Albert. Georg Scherer SJ. Vzdálený, a přesto přítomný. In: A2 kulturní čtrnáctidenník [online]. ©2005–2017 Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2007/5/georg-scherer-sj>

¹¹ KUBIŠTA, Albert. Georg Scherer SJ. Vzdálený, a přesto přítomný. In: A2 kulturní čtrnáctidenník [online]. ©2005–2017 Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2007/5/georg-scherer-sj>

¹² KUBIŠTA, Albert. Georg Scherer SJ. Vzdálený, a přesto přítomný. In: A2 kulturní čtrnáctidenník [online]. ©2005–2017 Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2007/5/georg-scherer-sj>

¹³ VAŠICA, Josef. *České literární baroko: příspěvky k jeho studiu*. Praha: Atlantis, 1995, s. 322.

Václav Brosius

Václav Brosius, též Brož, se narodil v Horšovském Týně, ovšem rok jeho narození není znám. Studoval na jezuitské koleji v Klementinu v Praze, kde získal mistrovský titul. V 80. letech 16. století působil jako děkan v Litomyšli a od roku 1594 až do své smrti byl proboštem v Jindřichově Hradci. V té době zde byla založena jezuitská kolej.¹⁴ Brosius sám jezuitou nikdy nebyl, ani mezi ně není řazen jinými autory. Některé zdroje uvádějí, že zemřel v roce 1613, ovšem na základě listu pražského arcibiskupa Zbyňka rektorovi jezuitské koleje v Jindřichově Hradci, kde o něm hovoří již jako o nebožtíkovi, zemřel nejspíše již v roce 1601.¹⁵

Během svých studií se spřátelil s jezuitou Václavem Šturmem. Společně se ve své literární činnosti zaměřovali na boje proti Jednotě bratrské. Postupně byl Brosius útočnější a agresivnější než jeho přítel Šturm.¹⁶

Mezi jeho nejvíce známé dílo orientované proti Jednotě patří *Koule Danielova* z roku 1589. Tento pamflet vydal pod pseudonymem Vitolid Poskok. Dílo se dočkalo brzy také druhého vydání, které Brosius rozšířil o příspěvek útočící na luterány.¹⁷

Z jeho tvorby bychom zmínili také titul *Vejstraha všem věrným Čechům* vydané v Litomyšli v roce 1589. Zde se zabývá srovnáváním učení Jednoty bratrské a Mistra Jana Husa.¹⁸

---

¹⁴ FORST, Vladimír, ed. Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 1, A-G. Praha: Academia, 1985, s. 304.

¹⁵ KALINA, Tomáš. Václav Brož. In: Od pravěku k dnešku: Sborník prací z dějin československých: K šedesátým narozeninám J. Pekaře vydal Historický klub. Praha: Historický klub, 1930, s. 430.

¹⁶ VLČEK, Jaroslav. Dějiny české literatury. Svazek I. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, s. 377.

¹⁷ JAKUBEC, Jan. Dějiny literatury české od nejstarších dob do probuzení politického. Praha: Nákladem Jana Laichtera, 1929, s. 708.

¹⁸ VLČEK, Jaroslav. Dějiny české literatury. Svazek I. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, s. 378.

Křesťanská vojenská kázání, k tomuto času válečnému proti Turku velmi příležitá

Václav Brosius opatřil překlad Schererova kázání stručným úvodem, ve kterém dílo dedikuje panu Adamovi z Hradce. Hovoří zde o potřebě takového spisu v době osmanské expanze do Evropy a varuje před Turky, kteří nikdy nedodrželi uzavřená příměří.

Georg Scherer úvodem představuje téma svého kázání, které se bude týkat ďábelských pokušení, kterých je třeba se vyvarovat. Nabádá k pozornému naslouchání, aby posluchač věděl, jak jednotlivým svodům odolat, a aby mohl případně poučit své okolí, pokud by se chtěl někdo Turku podvolit. Lidé by měli zůstat bdělí a zbožní a modlit se k Bohu, aby jim pomohl odolat pokušením turecké poddanosti.

Scherer ve druhé části upozorňuje na to, že kdo se Turku poddá, je nucen zabíjet křesťany a pomáhat Turkům v bojích. Křesťanští řemeslníci musejí vyrábět zbraně, které poté zabíjejí jejich bratry ve víře. Hovoří zde také o janičárech, speciálním oddílu osmanské armády, kterou tvořili křesťanští muži. Nabádá lid, aby se k Turkům nepřidával, protože všechno zlé, co Turci způsobí, jakoby způsobili oni sami. Za příklad posluchačům dává Zikmunda Batoryho, který se rozhodl raději bojovat, než aby se k Turkům přidal. Scherer zde také varuje před tíhou vlastního svědomí na příkladu Kaina a Jidáše Iškariotského.

Ve třetí části kázání Scherer poukazuje na skutečnost, jak zle se vždy žilo Izraelitům pod nadvládou bezbožných národů, a žádali poté od Boha spasitele. Poukazuje na radost národů podrobených Turkům, když křesťanská vojska zvítězila v bitvě a obyvatelé s nadějí čekali na vysvobození. Vyzývá lid, aby byl více vděčný za křesťanskou vrchnost, která, i když má své chyby, je mnohem lepší než ta turecká.

Scherer ve čtvrté části nabádá k obezřetnosti před sliby Osmanů, kteří zaručovali různá privilegia, ovšem nikdy svým příslibům nedostáli. Uvádí zde příklad z knihy Júdit, kdy Holofernes sliboval Judit klid, pokud se podvolí. Zde ale navazuje další příklad z této knihy, který ukazuje, že národy, které se

Holofernovi vzdaly, byly stejně utlačovány, stejně jako je tomu teď v případě turecké poddanosti.

Pátou částí kázání Scherer varuje především křesťanskou vrchnost. Upozorňuje, jak zle bývá naloženo s křesťanskými pány na územích, která Osmané dobyli. Své varování se snaží umocnit příkladem Ezopovy bajky *O žabách*, které byly Jupiterovi nevděčné za hodného krále, a když jim seslal za krále čápa, obracely se na svého boha s prosbami o záchranu. Scherer tvrdí, že zpočátku by Turek křesťanské vrchnosti nejspíše vše ponechal, ale po čase by jim jejich majetky začal postupně odebírat. Scherer zde také jmenuje osmanské sultány, kteří pro udržení moci vraždili své příbuzné. Poté zde uvádí několik příkladů, jak Osmané jednali se šlechtici na dobytých územích. Ti byli mučeni a popravení takovým způsobem, aby je Turci co nejvíce potupili.

V části šesté se Scherer věnuje tomu, jak je důležité uchovat si křesťanskou víru, kterou se Turci v očích křesťanských poddaných snaží očernit. Na příkladech přestavování významných křesťanských kostelů na mešity a nemožnosti postavit si na tureckém území nový kostel upozorňuje Scherer na prolhanost Osmanů, kteří slibují náboženskou svobodu, ale ve skutečnosti ji nedodržují. Uvádí zde i příklad krále Jarobeáma I., který nutil Izraelity věřit v jinou víru a její bohy, a totéž podle něho dělá osmanský panovník. Cituje také z dopisu německého občana, jenž žil ve městě Adrianopoli, který píše o náboženské nesvobodě tamních obyvatel. Dále cituje Žalm 137., kdy Židé v Babyloně stále mysleli na své náboženství a jeho zvyklosti.

V sedmé části se Scherer snaží křesťany přesvědčit, aby se nepoddali Turku, protože by jim mohl vzít veškerý majetek. Podle něho tam neplatí žádná zemská práva a Turek může zabrat cokoli, co bude chtít.

Osmá část kázání je věnována nebezpečí týkajícího se všech křesťanských žen a dívek, které by mohl Turek připravit o jejich čest. Podle Scherera se toto varování týká také mladých chlapců. Dále autor doufá, že všechny uvedené skutečnosti a varování povedou k tomu, že budou křesťanští obyvatelé více přemýšlet o tom, jestli je moudré podvolovat se Turkovi. Vyzdvihuje zde také statečnost Uhrů, kteří jsou již několik let úspěšní v bojích proti Turkům a odrážejí jejich vojska. Uvádí zde autory, u kterých se můžeme dočíst o vojenských

úspěchů Uher v boji proti Tatarům, a významné uherské panovníky. Podle něho dosáhnou Uhry vždy vítězství, dokud budou věřit ve správného boha. Apeluje na ně také, aby byli jednotní, a na řadě příkladů ukazuje, jak může zanechání všech hádek a svárů vést k úspěchu.

V závěrečné části nazvané *K čtenáři křesťanskému* se Scherer věnuje pojetí problematiky osmanského nebezpečí z pohledu autorů z řad protestantů. Obsahově tuto část dobře vystihuje Radmila Prchal Pavlíčková ve své knize *O útěše proti smrti*, která se zde věnovala rozboru Schererova pohřebního kázání: „... využívá oblíbenou strukturu kontroverzních polemických děl, střídá argumenty (pro et contra), cituje z kontextu vytržené výroky oponentů, manipulativně vybírá citáty z děl luteránských teologů, vytváří iluzi dialogu, respektive teologické disputace, obtížnější teologické problémy prezentuje pomocí lehce pochopitelných, laikům přístupných přirovnání, vše s cílem vyvrátit konfesní pozici luteránů a potvrdit vlastní jako jedinou správnou.“¹⁹

Vojenské kázání Georga Scherera bylo určeno jak prostému lidu, tak šlechticům. Nejspíše z toho důvodu je psáno jednoduchým stylem, kterému je velmi dobře rozumět. Pro obě vrstvy obyvatel je zde řada varování, proč by se neměl nikdo poddávat osmanskému panování. Primárně však byla taková kázání určena pro motivaci vojáků odcházejících do boje²⁰, a proto je zcela pochopitelný postoj, který zde Scherer zastává. Můžeme pozorovat velkou averzi proti Turkům, u kterých autor spisu nenachází nic dobrého. Vnímá je jako bezbožné pohany, kteří krutě zacházejí s křesťanským lidem i vrchností. Vnucují obyvatelstvu svoji víru, berou si jejich majetek a nutí je zabíjet křesťany v dosud nedobytých územích. Ani na chvíli Scherer neuvažuje o tom, že by život pod osmanským panováním mohl mít nějaká pozitiva, a nabádá posluchače, aby nevěřili tureckým slibům, které by stejně nebyly nikdy dodrženy.

V době, kdy se Turci snažili opakovaně expandovat do Evropy, nebyl Scherer ve svých názorech osamocen. Existovaly a různými způsoby se šířily ustálené představy o Turcích, jejichž „... nepřátelství vůči křesťanské víře,

---

¹⁹ PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, Radmila. *O útěše proti smrti: víra, smrt a spása v pohřebních kázáních v období konfesionalizace*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, s. 101.

²⁰ MENDEL, Miloš. OSTŘANSKÝ, Bronislav. RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007, s. 192.

projevující se krvežíznivostí a krutostí (tyranstvím) vůči křesťanům, je doplněno barbarstvím, divokostí, vzteklostí, světovládnými ambicemi a fyzickou ohavností, ...²¹ Scherer používá i další typické motivy protitureckého diskurzu, jako je vůdčí úloha „rakouského domu“ či zdůraznění role Uher jako „ochranného valu“.²²

Schererovo kázání můžeme zařadit mezi tzv. adhortativní texty, tedy takové, jež k něčemu vyzývaly, napomínaly apod. Zpravidla byly původně určeny pro ústní přednes, ale vydáním tiskem se jejich dosah značně rozšířil. Typicky se jednalo o kázání, případně proslovy na sněmech apod.²³

Poněkud odlišný přístup k protiturecké problematice měl Martin Luther. Ten vnímal Turky jako Boží trest, proti kterému nelze bojovat. Později své názory přeformuloval, ale tyto postoje si členové katolické církve interpretovali tak, že de facto vyzýval k podvolení se Turkům. Scherer tento Lutherův přístup rovněž ve svém textu kritizuje, jak jsme zmínili výše. Podle Luthera byl Turek na jedné straně „... hříčkou v rukou ďábla, a jako takový nemá v sobě nic lidského a může být beztrestně zabit jako zvíře.“²⁴ Na druhé straně ale vyjadřoval obdiv k některým aspektům turecké společnosti, což dle našeho názoru nebylo pro autory té doby obvyklé.²⁵ Řada dalších autorů však poukazovala na to, že osmanská vojska vynikají svorností a poslušností, což se o křesťanské armádě zmítané rozpory mezi evropskými zeměmi nedalo vždy říci.

Podobně jako Scherer i další autoři ve svých dílech zmiňovali motiv tureckého jha, trpící křesťany na podrobených územích, kteří žádají o vysvobození. Také ostatní vnímali Turka jako toho, kdo „... rozbíjí křesťanské rodiny, nedodrжуje smlouvy, neuznává právo a řád, nezná ctnost a ‚Machometova víra‘ ho podněcuje k boji proti nám.“²⁶

---

²¹ MENDEL, Miloš. OSTŘANSKÝ, Bronislav. RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007, s. 308.

²² Tamtéž, s. 311.

²³ Tamtéž, s. 305.

²⁴ Tamtéž, s. 306–307.

²⁵ Tamtéž, s. 307.

²⁶ Tamtéž, s. 310.

Závěr

V úvodu předkládané diplomové práce jsme si určili za cíl edičně zpracovat raně novověký spis jezuita Georga Scherera *Křesťanská vojenská kázání, k tomuto času válečnému proti Turku velmi příležitá*, který měl být opatřen ediční poznámkou a komentářem.

Stěžejní částí této práce je samotný text. Při jeho korigování jsme postupovali podle transkripčních zásad, které formulovali ve svých studiích Josef Víntr, Jiří Daňhelka či Petr Vašák. Nahlédli jsme také do edic raně novověkých textů, které edičně zpracovali Jiří Just či Hana Bočková.

V ediční poznámce jsme poté uvedli místo uložení zpracovávaného spisu a jeho signaturu. Snažili jsme se zde uvést také veškeré změny, které jsme v textu provedli, a poznatky, které jsme v průběhu úprav zaznamenali. Zaměřili jsme se jak na grafickou stránku textu, tak také na změny v oblasti hláskosloví a tvarosloví. Dále jsme věnovali pozornost latinským pasážím obsaženým v textu, které ve většině případů nebylo třeba překládat, jelikož o překlad se postaral sám autor. Nutné bylo zmínit také biblické odkazy uvedené po okrajích textu, případně uvnitř, jelikož dnes bychom příslušné úryvky, na které autor odkazoval, našli v Bibli na odlišných místech. Do ediční poznámky jsme umístili také seznam emendací, které bylo nutné v textu provést.

Vytvořili jsme k textu také slovníček pojmů, jejichž význam nemusí být již v dnešní době každému znám. Do vysvětlivek jsme následně zařadili ve spise uváděná historická území, města, panovníky a další pojmy, u kterých jsme uznali za potřebné jejich objasnění.

V doprovodném komentáři jsme alespoň v krátkosti představili autora kázání Georga Scherera, ke kterému bohužel bylo náročné dohledat větší množství odborné literatury. Pozornost jsme věnovali také překladateli spisu, Václavu Brosiovi. Na závěr jsme se zaměřili na samotné kázání a obsah jeho jednotlivých částí.

V dnešní době bohužel stále evidujeme nedostatek edičně zpracovaných raně novověkých děl. Doufáme, že si tato práce najde svého čtenáře a bude prospěšná při dalším studiu starší české literatury.

Anotace

Příjmení a jméno autora: Novotná Dominika

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci,
Katedra bohemistiky

Název magisterské diplomové práce: Georg Scherer: Křesťanská vojenská kázání, k tomuto času válečnému proti Turku velmi příležitost (1596, Litomyšl). Edice a komentář.

Jméno vedoucího: Mgr. Jana Kolářová, Ph.D.

Počet znaků: 117 650

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 27

Klíčová slova: vojenská kázání, Georg Scherer, Václav Brosius, Osmanská říše, starší česká literatura

Anotace práce:

Diplomová práce je zaměřena na ediční zpracování raně novověkého díla od jezuita Georga Scherera. Stěžejní částí je samotný korigovaný spis. V ediční poznámce jsou uvedeny všechny změny, které byly v textu provedeny. K němu byl vytvořen také slovníček pojmů, u kterých by dnešní čtenář již nemusel znát jejich význam. Pojmy, které dle našeho názoru bylo třeba objasnit, jsou uvedeny ve vysvětlivkách. V doprovodném komentáři je představen jak autor, tak překladatel díla, a věnovali jsme se též samotnému kázání a obsahu jeho částí.

Resumé

The aim of this thesis *Georg Scherer: Křesťanská vojenská kázání, k tomuto času válečnému proti Turku velmi příležitostá (1596, Litomyšl). Edition and commentary* is to create a modern edition of the early modern print.

The main part of the thesis is the transcribed text. We followed the transcription principles, which were defined by Josef Vintro, Ivan Šťoviček or Pavel Vašák. Furthermore we looked at the modern editions of the early modern titles, which were edited by Jiří Just or Hana Bočková.

All modifications that we made were placed in to the editorial comment. We concentrated on the graphic, phonetic and morphologic changes.

It was necessary to create the dictionary of the expressions, which could be unknown to the current reader, and the list of the explanatory notes.

In the accompanying commentary we wanted to introduce the author of the print Georg Scherer. He was a member of the order Societas Jesu and his work were translated in to the many languages. Furthermore we tried to present the translator of the title, Václav Brosius. At the end, we focused on the print and the content of his parts.

In the conclusion, we hope that this thesis could help with the studies of the medieval czech literature.

Použitá literatura

Literární zdroje:

BOČKOVÁ, Alena. *Historia S. Joannis Nepomuceni: Zpráva historická o životě sv. Jana Nepomuckého: aneb Podoby barokního překladu*. Praha: Scriptorium, 2015. ISBN 978-80-88013-18-1.

BOŽAN, Jan Josef. MALURA, Jan, KOSEK, Pavel ed. *Slaviček rájský*. Brno: Host, 1999. ISBN 8070425288.

DAŇHELKA, Jiří. *Textologie a starší česká literatura*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2013. ISBN 978-80-85778-93-9.

FORST, Vladimír, ed. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. 1, A-G. 1. Vyd. Praha: Academia, 1985. ISBN 8020007970.

JAKUBEC, Jan. *Dějiny literatury české od nejstarších dob do probuzení politického*. 2. Vyd. Praha: Nákladem Jana Laichtera, 1929.

JIREČEK, Josef. *Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku ve způsobě slovníka životopisného a knihoslovného*. Svazek I., A-L. Praha: Nákladem B. Tempského, 1875.

JUST, Jiří. *Jazykové zásady edice*. In: *Kněžská korespondence Jednoty bratrské z českých diecézí z let 1610-1618: "Hned jsem k Vám dnes naschválí poslíka svého vypravil"*. Praha: Scriptorium, 2011. ISBN 978-80-87271-32-2.

KALINA, Tomáš. *Václav Brož*. In: *Od pravěku k dnešku: Sborník prací z dějin československých: K šedesátým narozeninám J. Pekaře vydal Historický klub*. Praha: Historický klub, 1930.

MENDEL, Miloš. OSTŘANSKÝ, Bronislav. RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1554-9.

PORÁK, Jaroslav. *Humanistická čeština: Hlásokloví a pravopis*. 1. Vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1983.

PREFÁT Z VLKANOVÁ, Oldřich. BOČKOVÁ, Hana ed. *Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. Česká knižnice. ISBN 978-80-7106-882-2.

PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, Radmila. *O útěše proti smrti: víra, smrt a spása v pohřebních kázáních v období konfesionalizace*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-579-6.

ŠIMANDL, Josef. *Jak zacházet s náboženskými výrazy: pravopis, výslovnost, tvary, význam*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1193-5.

ŠTOVÍČEK, Ivan. *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti: příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČR, 2002. ISBN 80-86466-00-0.

VAŠÁK, Pavel. *Textologie: teorie a ediční praxe*. Praha: Univerzita Karlova, 1993. ISBN 8070666382.

VAŠICA, Josef. *České literární baroko: příspěvky k jeho studiu*. 2. vyd. Praha: Atlantis, 1995. ISBN 807108123X.

VAŠICA, Josef, PAVERA, Libor, ed. *Eseje a studie ze starší české literatury*. 1. Vyd. Opava: Verbum, 2001. ISBN 8086101479.

VINTR, Josef. *Zásady transkripce českých textů z barokní doby*. In: *Listy filologické*. Praha: Ústav pro klasická studia AV ČR, 121, 1998. ISSN 0024-4457.

VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury. Svazek I. 5. Vyd.* Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960.

Elektronické zdroje:

biblenetcz. Česká biblická společnost. [online]. Dostupné z: <http://www.biblenet.cz/> .

Catholic Encyclopedia (1913)/Georg Scherer [online]. Dostupné z: [https://en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia_\(1913\)/Georg_Scherer](https://en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia_(1913)/Georg_Scherer)

Internetová jazyková příručka [online]. ©2008–2020 Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, v. v. i. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

KUBIŠTA, Albert. Georg Scherer SJ. Vzdálený, a přesto přítomný. In: *A2 kulturní čtrnáctidenník* [online]. ©2005–2017 Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2007/5/georg-scherer-sj> ISSN: 1803-6635

Slovník spisovného jazyka českého [online]. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/>.

Vokabulář webový [online]. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz/>.

Wikipedia, Otevřená Encyklopedie [online]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana

Wikipedia, The Free Encyclopedia [online]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page